

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Sākumizglītības skolotājs

ALEKSANDRA JEĻISEJEVA

**3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšana
muzikālajā rotaļdarbībā**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Lektora p.i.

Mg. paed.

Baiba Brice

Akadēmiskais
amats

Zinātniskais/
akadēmiskais
amats

Vārds, uzvārds

Paraksts

TUKUMS 2023

Anotācija

Bakalaura darba autors: Aleksandra Jeļisejeva

Bakalaura darba temats: 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšana muzikālajā rotaļdarbībā

Mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanas iespējas muzikālajā rotaļdarbībā.

Darba **pirmajā nodaļā** tiek veikta zinātnisko darbu, dažādu psihologu un pedagogu teorētisko atziņu analīze, tiek aprakstīts artikulācijas aparāta vispārīgais raksturojums, kā arī artikulācijas aparāta darbības īpatnības 3-4 gadus veciem bērniem.

Darba **otrajā nodaļā** tiek aprakstīti muzikālo rotaļu veidi un to loma bērna artikulācijas aparāta sekmēšanai, izceļot un aprakstot astoņus muzikālo rotaļu darbības veidus, kas ir vairāk aktuāli tieši 3-4 gadus veciem bērniem. Kā arī, aprakstot, kā muzikālās rotaļas sekmē un veicina bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību.

Darba **empīriskajā pētījumā** novērtēta bērnu artikulācijas aparāta darbība pētījuma sākumā pēc četriem izveidotajiem kritērijiem, tika raksturota katra grupas bērna artikulācijas aparāta darbība un runas attīstība, tika veikts izmēģinājuma eksperiments rotaļdarbībā – vadītas dažādas muzikālās rotaļas, sadarbojoties ar mūzikas skolotāju un logopēdu, veikta atkārtotā novērošana. Lai noskaidrotu arī citu pirmsskolas skolotāju viedokli par muzikālo rotaļu izmantošanu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanā un runas attīstībā, veikta pirmsskolas skolotāju aptauja.

Atslēgas vārdi: artikulācijas aparāts, fonemātiskā dzirde, muzikālās rotaļas, runa.

Darbs sastāv no 57 lappusēm.

Darbā iekļauti: 4 tabulas un 19 attēli. Izmantoti 54 literatūras informācijas avoti. Darbam pievienoti 8 pielikumi.

Annotation

Bachelor thesis author: Aleksandra Jeļisejeva

Bachelor thesis topic: Promoting the functioning of the articulation apparatus of 3 – 4-year- old children in musical play.

Goal: theoretically and practically explore the possibilities of promoting the articulation apparatus of 3-4 year old in musical play.

In the **first chapter** of the work, the analysis of scientific works, theoretical knowledge of various psychologists and pedagogues is performed, the general characteristics of the articulation apparatus are described, as well as the peculiarities of the articulation apparatus for 3-4 year old children.

The **second chapter** of the work describes the types of musical games and their role in promoting the child's articulation apparatus, highlighting and describing eight types of musical games that are more relevant for 3-4 year old children. As well as, describing how musical games promote and contribute to the functioning of the child's articulation apparatus and the development of speech.

In the **empirical study** of the work, the functioning of children's articulation apparatus was evaluated at the beginning of the study according to the four established criteria, the functioning of the articulation apparatus and speech development of each child in the group was characterized, a pilot experiment was conducted in play activities - various musical games were conducted in cooperation with a music teacher and a speech therapist, repeated observation was carried out. In order to find out the opinion of other preschool teachers about the use of musical games in promoting the functioning of children's articulation apparatus and speech development, a survey of preschool teachers was conducted.

Key words: articulation apparatus, phonemic awareness, musical games, speech.

The work consists of 57 pages.

The work includes: 4 tables and 19 pictures. 54 literature sources of information were used. Added to the work 8 attachments.

Saturs

Ievads	5
1. Artikulācijas aparāta darbības attīstības likumsakarības 3-4 gadus veciem bērniem ..	7
1.1. Artikulācijas aparāta darbības vispārīgais raksturojums	7
1.2. Artikulācijas aparāta darbības īpatnību raksturojums 3-4 gadus veciem bērniem.....	12
2. Muzikālā rotaļa kā artikulācijas aparāta darbības sekmētāja	16
2.1. Muzikālo rotaļdarbību veidi un to raksturojums	16
2.2. Muzikālo rotaļu izmantošana bērna artikulācijas aparāta darbības sekmēšanai	19
3. Empīriskais pētījums par artikulācijas aparāta darbības sekmēšanu muzikālajā rotaļdarbībā 3-4 gadus veciem bērniem	24
3.1. Empīriskā pētījuma organizācija, metodes un kritēriji	24
3.2. Pētījuma dalībnieku raksturojums.....	27
3.3. Praktiskā darbība	33
3.4. Pētījuma rezultātu analīze	41
3.5. Aptaujas rezultāti	44
Secinājumi.....	52
Ieteikumi skolotājiem.....	53
Literatūras un avotu saraksts	54
Pielikumi	58

Ievads

Viens no svarīgākajiem pirmsskolas izglītības uzdevumiem ir bērna runas attīstība. Šim uzdevumam ir plaša sociāla nozīme: bērna attīstītā runa ļaus viņam brīvi sazināties ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Bērna spēja izmantot pareizu runu saziņā ar citiem, skaidri izteikt savas domas, runāt skaidri un izteiksmīgi ir viens no pamatnosacījumiem bērna personības pilnīgai attīstībai. Jo bagātīgāka un izteiksmīgāka būs bērna runa, jo vieglāk viņam būs izteikt savas domas. Ja runas prasmes ir apgrūtinātas vai nepietiekami attīstītas, tas ietekmē bērna sociālo un emocionālo labklājību.

Vissvarīgākais priekšnoteikums bērna runas attīstības uzlabošanai ir emocionāli labvēlīgas situācijas radīšana, kas veicina bērna vēlmi aktīvi komunicēt. Runas attīstība ir neatņemama garīgās attīstības sastāvdaļa, taču tā kļūst par arvien aktuālāku problēmu mūsu sabiedrībā. Bērnu runas attīstības problēma jau sen ir piesaistījusi dažādu pētnieku uzmanību dažādās specialitātēs, un paliek fakts, ka runas attīstība ir ļoti sarežģīta un daudzveidīga, un tā ir jāattīsta no pirmajiem dzīves gadiem.

Mūsdienās arvien vairāk palielinās to pirmsskolas vecuma bērnu skaits, kam ir slikti attīstīta runa un līdz ar to, ir grūtības izmantot valodu kā saziņas līdzekli komunikācijas procesā. Minētās parādības cēloņi ir ne tikai veselības problēmas bērniem, organisma vispārējā somatiska novājinātība, bet to veicina arī digitālās tehnoloģijas, kuras bērns lieto jau kopš agras bērnības, līdz ar to arī ir slikta komunikācija starp vecākiem un bērnu, kas slikti ietekmē bērna runas attīstību. Daudzveidīgi nelabvēlīgi apstākļi rada situāciju, kad vidējā pirmsskolas vecumā ap 60% bērnu konstatējami dažādi runas attīstības traucējumi (Miltiņa, 2008, 21).

Darba autores novērojumi darbā ar bērniem liecina, ka daudzu bērnu runa šajā vecumā ir neskaidra, bērni neprecīzi izrunā skaņas, ir novērojami kustību koordinācijas traucējumi, kā arī slikti attīstīta fonemātiskā dzirde, tāpēc runas attīstīšana šajā vecumposmā ir viens no pirmsskolas skolotāja galvenajiem uzdevumiem, lai vecākajā pirmsskolas vecumā bērna runa attīstītos veiksmīgi. Skolotāja darbs bērnu runas attīstīšanā ir sarežģīts, plašs, darbietilpīgs un nepārtraukts. Tas veicams nodarbībās un visā ārpusnodarbību laikā. Viens no veidiem kā attīstīt un uzlabot bērnu runu- muzikālā rotaļdarbība.

Muzikālā rotaļa palīdz pilnībā atklāt bērnu spējas, attīstīt dzirdi un ritma izjūtu, iemācīt pareizi uztvert muzikālo tēlu valodu, kā arī attīstīt bērna runu. Ar muzikālo rotaļu

palīdzību bērna runa veidosies viegli un priecīgi. Svarīgi ir muzikālās rotaļas pielietot ne tikai mūzikas nodarbībās, bet arī ikdienā, visas dienas ritā, tādējādi sekmējot runas attīstības procesu.

Pētījuma objekts: Muzikālās rotaļdarbības process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšana.

Pētījuma mērķis: Teorētiski un praktiski izziņāt 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanas iespējas muzikālajā rotaļdarbībā.

Hipotēze: Regulāri izmantojot bērna vecumam un interesēm daudzveidīgas muzikālās rotaļas, tiks sekmēta bērna artikulācijas aparāta darbība.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagogu, psihologu un logopēdu atziņas par artikulācijas aparāta darbības sekmēšanu un runas attīstību 3-4 gadus veciem bērniem.
2. Izziņāt muzikālo rotaļdarbību nozīmi bērnu artikulācijas aparāta un runas attīstības sekmēšanā.
3. Veikt empīrisku pētījumu un noteikt muzikālās rotaļdarbības lomu 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanā un runas attīstībā.
4. Apkopot pētījuma rezultātus un izdarīt secinājumus.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskās- zinātniskās literatūras analīze;
- Empīriskās- pedagoģiskā novērošana, izmēģinājuma eksperiments rotaļdarbībā, aptaujas veikšana, matemātiskā datu apstrāde un analīze.

Pētījuma bāze: Jelgavas pilsētas privātā X pirmsskolas izglītības iestāde; 14 bērni 3-4 gadu vecumā.

1. Artikulācijas aparāta darbības attīstības likumsakarības 3-4 gadus veciem bērniem

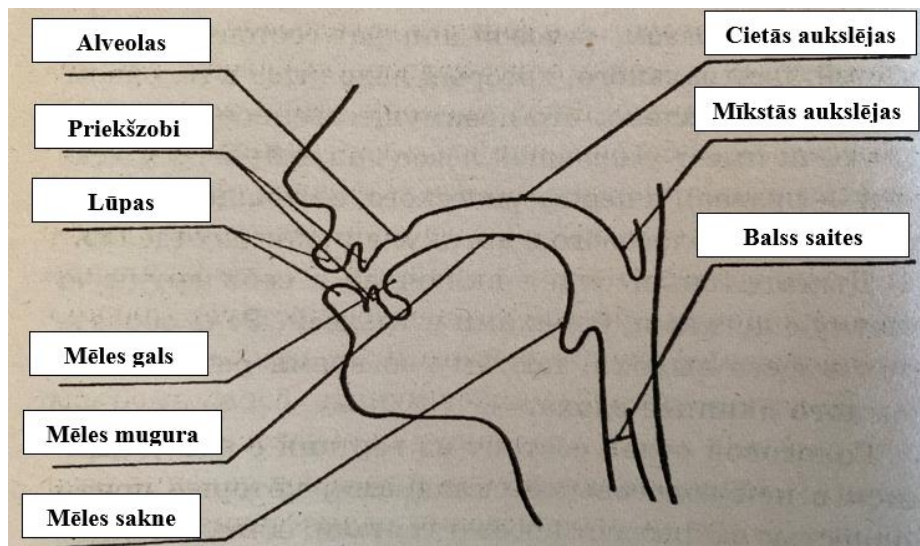
1.1. Artikulācijas aparāta darbības vispārīgais raksturojums

Bērna runas attīstība ir cieši saistīta ar artikulācijas aparāta darbību - to vingrinot, bērna runa attīstās veiksmīgāk. Ž. Flerova atzīst, ka plaušas, traheja, balsene, rīkle, mēle, zobi, lūpas un vaigi ir iesaistīti runas skaņu (fonēmu, zilbju, vārdu un frāžu) izrunāšanā ar balsi. Līdz ar to, lai bērna runa būtu artikulēta un saprotama, artikulācijas aparāta kustībām ir jābūt regulārām, precīzām un automātiskām (Флерова, 2006).

Zeltmanis lieto jēdzienu “runas rīki”. Daži no tiem ir kustināmi (lūpas, mēle, apakšžoklis), tie kalpo dažādu skaņu veidošanai, citi (zobi, aukslējas, deguna un pieres dobumi) skaņas pastiprina un piešķir tām skanīgumu (Alekse, 2003).

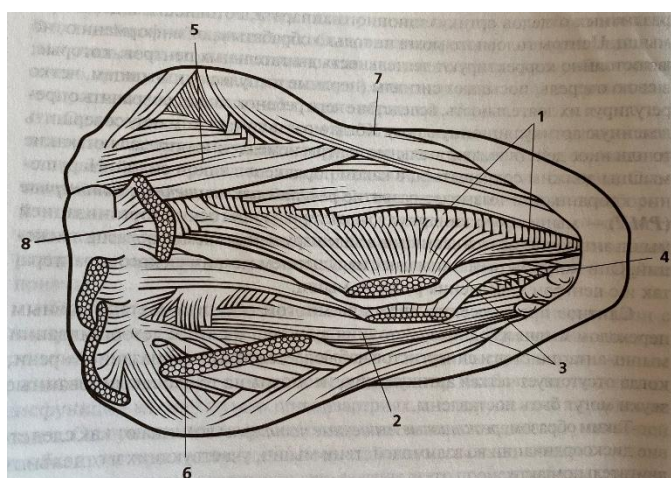
S. Grasmane min, ka balss aparāts, kurā notiek skaņas veidošanās, sastāv no balsenes un rezonatoru sistēmas (mutes un deguna dobuma, deguna blakusdobumiem), kā arī elpošanas un artikulācijas orgāniem, kuru savstarpēja darbība ir ļoti cieši saistīta. Autore atzīmē, ka elpošanas un artikulācijas orgānu sistēma sastāv no gaisa vadīšanas jeb elpošanas ceļiem un respiratorās daļas. Pie gaisa vadīšanas ceļiem pieder deguna dobums, rīkle, balsene, elpvads un bronhi, bet respiratoro daļu veido plaušu alveolas (Bičuka, Grasmane, Pagraba, 2003).

Savukārt, I. Miltiņa uzsver, ka artikulācijas daļā ietilpst mēle, lūpas, žokļi, zobi, cietās un mīkstās aukslējas, alveolas. Galvenais artikulācijas orgāns ir mēle. Tās mugurējā daļa ir fiksēta- tā ir mēles sakne. Kustīgs ir mēles gals, sāni un tās mugura. Mēle piedalās gandrīz visu balsīgo- nebalsīgo skaņu veidošanā (izņemot lūpeņus). Skaņu artikulācijā ņem dalību minētās runas aparāta daļas, jo mēle pieskaras gan zobiem, alveolām, gan aukslējām, lūpas izstiepjas un sakļaujas, kā arī pieskaras zobiem (Miltiņa, 2005). Artikulācijas aparāta uzbūve atspoguļota 1.1. attēlā.

1.1. attēls. Artikulācijas aparāta uzbūve (Флерова, 2006)

Mēle ir galvenais artikulācijas aparāta orgāns. I. Adamsa, V. Struka un M. Karusa-Tilmane min, ka mēle ir muskuļains, ar gļotādu klāts orgāns, kas piedalās ne tikai barības sasmalcināšanā un norīšanā, bet arī artikulētu skaņu veidošanā. Izšķir īstenos mēles muskuļus, kas sākas un beidzas mēlē, un mēles skeleta muskuļus, kuri mēli savieno ar galvaskausa kauliem. Mēlē gareniski stiepjas augšējais garenmuskulis un apakšējais garenmuskulis, šķērsām- šķērsmuskulis, vertikāli- vertikālais muskulis. Pie skeleta muskuļiem pieder īlēnveidizauguma un mēles muskulis, un zemlēles muskulis. Tie nosaka mēles stāvokli mutē un kustīgumu (Adamsa, Struka, Karusa-Tilmane, 2000). Visu mēles muskuļu izvietojums apskatāms 1.2. attēlā.

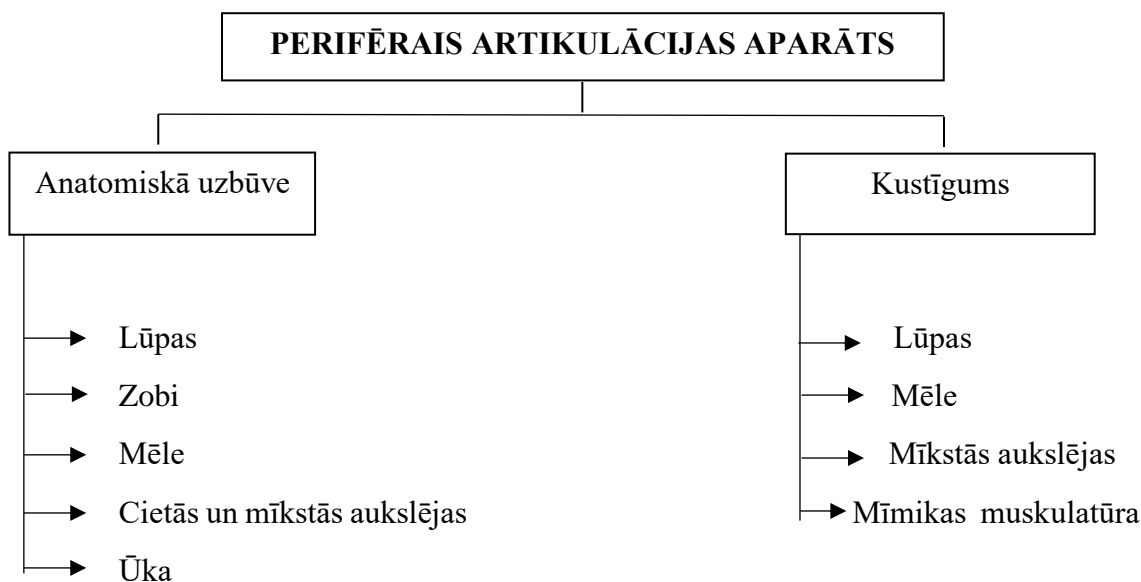
- 1- šķērsmuskulis
- 2- garenmuskulis
- 3- zoda- lingvālais muskulis
- 4- mēles starpsiena
- 5- haiodiski- lingvālais muskulis
- 6- skrimšļveida muskulis
- 7- stilolingvālais muskulis
- 8- zoda- sublingvālais muskulis

1.2. attēls. Mēles muskuļi (Микляева, 2010)

Ž. Flerova min, ka mēles priekšēja daļa ir kustīga, un tajā izšķir galu, priekšējo malu, sānu malas un aizmuguri. No mēles apakšējās virsmas vidus līdz mutes dobuma apakšai nolaižas gļotādas kroka, tā sauktais mēles frenulums, kas ierobežo mēles galējās kustības. Dažiem bērniem šis mēles frenulums ir saīsināts no dzimšanas. (Флерова, 2006). Pareiza artikulācija līdz ar mēles kustīgumu pastiprina mēles sensibilitāti. Tas panākams ar dažādiem vingrinājumiem un spēlēm (Adamsa, Struka, Karusa-Tilmane, 2000).

Ž. Flerova uzsver, ka, pateicoties muskuļiem, mēle var lielā mērā mainīt formu, stāvokli un spriedzes pakāpi, kas ir ļoti svarīgi, jo mēle ir iesaistīta visu patskaņu un līdzskaņu veidošanā. Svarīga loma skaņu veidošanā ir arī apakšžoklim, lūpām, zobiem, cietajām un mīkstajām aukslējām, kā arī alveolām (Флерова, 2006). S. Grasmāne min, ka mēlei ir ļoti liela nozīme līdzskaņu izrunā. Dažādu līdzskaņu izrunāšanas laikā darbojas visas mēles muskuļu grupas. Mēlei jābūt elastīgai, stingrai un aktīvai (Bičuka, Grasmāne, Pāgraba, 2003).

Vairāki autori uzsver, ka daži artikulācijas aparāta orgāni ir kustīgi, savukārt, dažādi nekustīgi (Tūbele, 2019, Miltiņa, 2005, Alekse, 2003, Adamsa, I., Struka, V., Karusa-Tilmane, M., 2000, Флерова, 2006). Artikulācijas aparāta orgānu kustīgums atspoguļots 1.3. attēlā.

1.3. attēls. Perifērā artikulācijas aparāta orgānu kustīgums (Tūbele, 2019)

I. Adamsa, V. Struka un M. Karusa-Tilmane uzskata, ka arī lūpas ir svarīgs orgāns skaņu artikulēšanā. Lūpu muskulatūras pamatā ir mutes gredzenmuskuļi. Ar savām smalkajām šķiedrām tas ir cieši savienots ar ādu un citiem mīmikas muskuļiem. Vertikālās šķiedras velk lūpas uz iekšu. No lūpu kaktiņiem starveidīgi stiepjas muskuļi, kas ietver

mates gredzenmuskuli- vaiga muskulis, deguna starpsienas priekšējās daļas nolaidējmuskulis, lūpu cēlājmuskulis un nolaidējmuskulis, un vaiga kaula mazais muskulis. Visi šie muskuļi veic funkcijas, kas izraisa ļoti diferencētas lūpu kustības, piemēram, sūkšanas, košļāšanas, artikulācijas, kā arī pūšanas kustības (Adamsa, Struka, Karusa-Tilmane, 2000). S. Grasmane atzīmē, ka lūpas piedalās visu skaņu veidošanā un īpaša nozīme tām ir patskaņu veidošanā, bet arī skaidra līdzskaņu izruna ir lielā mērā atkarīga no mates atvēruma, tātad arī no pareizas, aktīvas lūpu muskuļu darbības (Bičuka, Grasmane, Pagraba, 2003).

Ž. Flerova uzsver, ka skaņu artikulēšanas laikā svarīga loma ir arī balsenei, jo balsenē veidojas balss, pateicoties šajā brīdī aizvērto balss saišu vibrācijai. Šīs svārstības rodas zem izelpotā gaisa strūkļas spiediena. Izrunājot tādas skaņas kā [a] un [e], mates dobums paplašinās, un rīkle sašaurinās un stiepjas, savukārt, izrunājot tādas skaņas kā [i] un [u], gluži pretēji, mates dobums saraujas un rīkle paplašinās. Autore uzsver, ka mates dobums un rīkle piedalās visu mūsu valodas skaņu izrunāšanā (Флерова, 2006).

Arī aukslējas ir svarīgs artikulācijas aparāta orgāns. Aukslējas mates dobumam veido it kā jumtu, un pret tām atduras mēle. Aukslēju priekšējo daļu 3/4 veido ar gļotādu pārsegti kauli. Šo daļu sauc par cietajām aukslējām. Mugurējā daļa sastāv no pieciem pāriem šķērsvītru muskuļu, kas arī ir pārklāti ar gļotādu. Tās ir mīkstās aukslējas. Mīksto aukslēju mugurējā daļa nokarājas uz leju. To brīvās malas vidū ir neliels konusveida izvirzījums- ūka jeb mēlīte. Mīkstās aukslējas piedalās arī artikulēto skaņu veidošanā (Adamsa, Struka, Karusa- Tilmane, 2000). S. Grasmane uzsver, ka mīksto aukslēju muskuļi iedarbinās, veidojot skaņas [k], [g], [h] un daļēji arī [j] (Bičuka, Grasmane, Pagraba, 2003).

Artikulācijas aparāta darbība ir cieši saistīta ar skaņu izrunu. V. Golubina uzsver, ka veidojot skaņu izrunas kultūru ir nepieciešams risināt vispārinātos uzdevumus:

- bagātināt sajūtu pieredzi, jo bērns lietas uztver emocionāli, tikai tad caur kustībām, maņām un visbeidzot ar prātu;
- vingrināt runas dzirdi un fonemātisko uztveri;
- vingrināt artikulācijas aparātu, dažādu valodas skaņu pareizu izrunu;
- veicināt balss kvalitatīvo īpašību attīstību- balss tempa regulāciju;
- veidot prasmi runāt izteiksmīgi, ar dažādām balss intonācijām, apgūstot prasmi vārdiski paust prieku, raizes, bēdas un citas emocijas;

- veicināt prasmi brīvi un gramatiski pareizi izteikt savas domas sarunā, stāstījumā, runājot dzeju utt. (Golubina, 2007).

R. Boša un V. Golubina uzskata, ka veicot darbu pie skaņu artikulēšanas dažādās tās pakāpēs, jāatceras, ka lietderīgi viena vingrinājuma laikā artikulēt vairākas skaņas, kuras izvēlētas:

- pēc patskaņu garuma (īsa un gara patskanis);
- pēc līdzskaņu mīkstinājuma (cietais un mīkstais līdzskanis);
- pēc balsīguma (balsīgais un nebalsīgais līdzskanis) (Boša, 1999, Golubina, 2007).

S. Žibojedova un L. Denisenko uzsver, ka, jo bagātāka un pareizāka ir bērna runa, jo vieglāk viņam ir sazināties ar citiem cilvēkiem, uzzināt par apkārtējo pasauli, kā arī aktīvāk tiek sekmēta viņa garīgā attīstība (Жибоедова, Денисенко, 2020). Darba autore uzskata, ka mijiedarbībā gan ar pieaugušajiem, gan bērniem runa pirmsskolas perioda beigās kļūst par nozīmīgu komunikācijas līdzekli, savukārt pirmsskolas vecums ir atbildīgākais periods bērna runas attīstībā.

Pēc literatūras analīzes, darba autore secina, ka, lai bērna runas attīstība noritētu veiksmīgi, šajā vecumposmā:

- jāturpina attīstīt fonemātiskā dzirde un uztvere;
- jāturpina papildināt bērna vārdu krājums;
- jāturpina vārda sastāva izpēte;
- jāturpina skaņu tīrrunas veidošana un skaņu diferencēšana;
- jāturpina pilnveidot stāstītprasme;
- jāveido valodas sistēma un gramatiski pareiza runa;
- jāturpina artikulācijas aparāta darbības sekmēšana.

1.2. Artikulācijas aparāta darbības īpatnību raksturojums 3-4 gadus veciem bērniem

Runas un valodas spējām piemīt sarežģīta struktūra, un tajā ir ietverti gan iedzimti, gan sociāli priekšnosacījumi, kas veicina vai kavē minēto spēju attīstību katrā konkrētā vecumposmā. Bērna valodas un runas spējas attīstīsies pilnvērtīgi, ja bērnam nebūs iedzimtu anomāliju un sociālā vide dos nepieciešamo materiālu to aktivizēšanai un pilnveidei (Miltiņa, 2005).

I. Miltiņa uzskata, ka bērna runas attīstības gaitu nosaka:

- runas dzirdes (fonētiskās un fonemātiskās) pakāpeniska pilnveidošanās, fiziskai dzirdei esot normas robežās;
- artikulācijas aparāta un runas kustību analizatora aktivizēšanās darbībā;
- komunikācijas nodrošināšana bērnam ar pieaugušiem un vienaudžiem (Miltiņa, 2008)

S. Ačilova uzsver, ka, lai pareizi izrunātu skaņas, bērnam ir jāatveido artikulācijas aparāta modelis, kas sastāv no sarežģīta kustību kopuma, savukārt artikulācijai, fonācijai un elpošanai ir jābūt pietiekami saskaņotai savā darbībā (Achilova, 2022).

I. Miltiņa uzsver, ka artikulācijas aparāta un runas attīstībā svarīga nozīme ir pilnvērtīgai dzirdei. Ar tās starpniecību bērns uztver apkārtējo runu, atdarina to un kontrolē savu izrunu (Miltiņa, 2005). I. Hadaņonoka, L. Hadaņonoka un L. Staļģe min, ka dažkārt to sauc par bērna otro dzirdi jeb fonemātisko uztveri. Bērns dzird skaņas anatomiski, bet neatšķir tās (Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, 2002). Fonemātiskā uztvere L. Spirovas pētījumos tiek raksturota kā spēja atšķirt uztveramās runas skaņas (Tūbele, 2019).

Savukārt, L. Volkova un G. Čirkina atsevišķi izdala fonemātisko uztveri, raksturojot to kā īpašu prāta darbību fonēmu diferencēšanā un vārda skaņu struktūras analīzē, un fonemātisko dzirdi, ko skaidro kā smalki diferencētu dzirdi, kas spēj atšķirt un pazīt vārdu skanējumu veidojošās fonēmas (Tūbele, 2019). S. Tūbele fonemātisko dzirdi raksturo kā smalki diferencētu dzirdi, kas nodrošina valodas skaņu uztveršanu, vārdu skanējumu veidojošo fonēmu atšķiršanu un pazīšanu. Runas dzirdei ir izšķiroša nozīme valodas skaņu jomas apgūvē un diferencēšanā un runas dzirde attīstās pakāpeniski:

bērnā veidojas precīzi, diferencēti vārdi un atsevišķu skaņu akustiskie un artikulācijas tēli (Tūbele, 2019).

B. Filičeva, A. Čeveleva un V. Čirkina uzsver, ka laikā no 3 līdz 7 gadiem bērnam arvien vairāk attīstās dzirdes kontrole pār savu izrunu, spēju to dažos iespējamajos gadījumos koriģēt. Citiem vārdiem sakot, šajā vecumā bērnam veidojas fonemātiskā uztvere. Šajā vecumā bērns sāk atšķirt patskaņus un līdzskaņus, pēc tam - mīkstos un cietos līdzskaņus. Līdz 4 gadu vecumam veselam bērnam vajadzētu atšķirt visas skaņas (Филичева, Чевелева, Чиркина, 1989).

S. Grasmane atzīmē, ka šajā pirmsskolas vecumā bērna runas aparāts ir izveidojies, fonemātiskā dzirde funkcionē, bet ir pieļaujamas valodas un runas kļūdas - bērns var runāt neskaidri, ātri, nepilnīgi atvērt muti, samainīt skaņas vietām, kā arī artikulācija var būt neskaidra. Tās nav patoloģiska rakstura runas nepilnības, bet izskaidrojamas ar artikulācijas aparāta, kā arī fonemātisko procesu lēnu attīstību. Līdz četrām, piecu gadu vecumam šīs kļūdas drīkst uzskatīt par fizioloģisku parādību (Bičuka, Grasmane, Pagraba, 2003).

Šajā periodā, kad strauji attīstās bērna artikulācijas aparāts un fonemātiskā dzirde, pieaug arī bērna vārdu krājums. Bērna vārdu krājums no 3 līdz 4 gadiem aug burtiski nevis pa dienām, bet pa stundām: aptuveni līdz 100 jauniem vārdiem mēneša laikā. Ja trīs gadu vecumā bērnam saskarsmei pietiek ar dažiem simtiem vārdu, tad četrām gadu vecumā šis skaits sasniedz 1,5-2 tūkstošus (Юсупова, 2021). Trešajā dzīves gadā bērna runa turpina attīstīties ļoti strauji, tā pilnveidojas. Vārdu krājums trīs gadu vecumā sasniedz ap 1200-1300 vārdu (Golubina, 2007). 4 gadus vecu bērnu vārdu krājums sasniedz aptuveni 2000 vārdu (Немченко, 2015). Savukārt, 4-6 gadu vecumā bērna aktīvais vārdu krājums sasniedz 3000-4000 vārdu (Филичева, Чевелева, Чиркина, 1989).

Dž. Keniga uzsver, ka mācīšanās runāt un saklausīt skaņas, protams, ir atkarīga no dzirdes. Lielākā daļa trīsgadīgo bērnu spēj atšķirt atskaņotus vārdus un pat pateikt - cik zilbju viņš dzird (Keniga, 2022).

I. Miltiņa min, ka pirmsskolas vecumā būtiski izmainās izrunājamo skaņu un to artikulāciju savstarpējās attiecības. Artikulācija kļūst patvaļīga, mērķtiecīga, un runas orgānu izpildītās kustības sāk atbilst konkrētās skaņas izrunai. Autore uzsver, ka strauji aktivizējas bērna runas dzirde jeb fonemātiskā uztvere, spēja pēc dzirdes uztver un atšķirt noteiktas valodas skaņas, analizēt un sintezēt tās. Fonemātiskā uztvere attīstās visā

pirmsskolas vecumā, un līdztekus tai bērns pakāpeniski iemācās arī artikulēt valodas skaņas (Miltiņa, 2005).

Šajā vecumā izrunas traucējumi var skart jebkuru skaņu, taču visbiežāk izrunā tiek deformētas šādas skaņas grupas:

- Priekšējie mēleņi:
 - o šņāceņi [š], [ž], afrikātas [č], [dž];
 - o svelpeņi [s], [z], afrikātas [c], [dz];
 - o skaņa [l], skaņa [r];
- Vidējie mēleņi: skaņa [j];
- Pakaļējie mēleņi: skaņas [k], [g], [h].

Autore min, ka grūtības skaņu izrunā ir saistāmas gan ar konkrētās skaņas artikulācijas sarežģītību, gan ar tās uztveramības un skanējuma īpatnībām (Miltiņa, 2005). Arī A. Bāra atzīmē, ka bērni šajā vecumā pareizi izrunā lielāko daļu skaņu. Problēmas var būt ar skaņu [r], bērni šo skaņu bieži aizstāj ar [l] vai [j], šņāceņiem [š] un [ž], tos bieži aizstāj ar [t] un [d], taču palēnam, pateicoties dažādām rotaļām un vingrinājumiem, bērns būs iemācījies arī šīs grūtās skaņas (Bāra, 2016).

S. Aņišenkova atzīmē, ka šajā vecumā bērna skaņu izruna un runa var būt nepietiekami skaidra. Skaņu izrunas pārkāpumi tiek skaidroti ar nepietiekamu artikulācijas aparāta attīstību, zemu mēles, lūpu un apakšžokļa kustīgumu (Анищенкова, 2021). S. Grasmāne uzsver, ka maziem bērniem balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu diferencēšana parasti sagādā vislielākās grūtības (Bičuka, Grasmāne, Pāgraba, 2003).

Darba autore piekrīt I. Alekses teiktajam, ka runātprasme nav iedomājama bez skaņām un vārdiem, kas ir mūsu valodas pamats, bet cilvēka runa nav atsevišķu skaņu un zilbju mehānisks savirknējums (Alekse, 2003). Taču E. Kramiņš atzīst, ka ikdienā bieži esam liecinieki tam, ka bērni nepietiekami aktīvi nodarbina skaņas veidošanā iesaistītos orgānu muskuļus un to neaktīvas darbības dēļ nespēj nodrošināt precīzu skaņu veidošanos un skanējumu (Kramiņš, 2005). D. Markus uzsver, ka bērni veido vārdus ne tikai no skaņu atdarinājumiem. Viņi neapzināti vai apzināti izmanto arī morfoloģijā zināmus paņēmienus, tos dažādi variējot (Markus, 2003).

V. Golubina uzskata, ka, lai bērna runas attīstība šajā vecumā būtu veiksmīga, bērni jāvingrina analizēt vārda sastāvu, nosakot skaņas, no kurām vārds sastāv. Šo uzdevumu sāk ar vārda pirmās skaņas noteikšanu. Kad šī prasme apgūta, vingrinās noteikt

to skaņu, ar kuru vārds beidzas. Pakāpeniski apgūstot paredzētos runas attīstības uzdevumus, bērni jāvingrina līdzīgu skaņu noteikšanā analizējamā vārdā. Kad skaņu noteikšana apgūta, jāturpina vingrināties skaņu tīrrunā, trenējot arī artikulācijas aparātu (Golubina, 2007). Arī D. Okolovska pauž līdzīgu viedokli, ka viens no virzieniem runas attīstībā šajā vecumā ir skaņu izrunas kultūras veidošana. Lai bērns pareizi izrunātu skaņu, nepieciešama tās saklausīšana, atšķiršana no citām skaņām. Savukārt dažādi skaņu sakopojumi veido vārdu. Valodas skaņu diferencēšanas spējas bērnam veidojas pakāpeniski, paralēli runas un artikulācijas aparāta darbības pilnveides procesam (Okolovska, 1997).

V. Zelmenis pauž, ka bērnam jā māca domas izteikt pareizos un sakarīgos teikumos. Liela vērtība jāpievērš pareizai un skaidrai līdzskaņu izrunai. Darba autore piekrīt V. Zelmenim, ka bērnībā izkopta pareiza un skaidra runa ir vērtīgs ieguldījums visam turpmākajam mūžam, jo, ja veiksmīgāk būs attīstīta bērna runa šajā vecumā, jo vieglāk viņam būs vecākajā pirmsskolas vecumā un skolā (Zelmenis, 2000).

Iepazīstoties ar dažādu autoru darbiem bērna runas attīstībā, darba autore secina, ka praktiski bērns attīsta runu, saskaroties ar pieaugušo runu, pētot dažādus priekšmetus, apgūstot izziņu par sevi, savu tuvāko apkārtni, vērojot dabas objektus, darbojoties dažādās jomās, sekmējot artikulācijas aparāta darbību un skaņu izrunas kultūru, attīstot fonemātisko dzirdi un uztveri, rotaļājoties, kā arī veicot citas bērna socializāciju sekmējošas darbības pieaugušā vadībā un savu vienaudžu pulkā.

2. Muzikālā rotaļa kā artikulācijas aparāta darbības sekmētāja

2.1. Muzikālo rotaļdarbību veidi un to raksturojums

Bērnība- tas nav tikai laimīgākais un bezrūpīgākais laika posms, tas ir arī personības intensīvākais attīstības posms, kur neaizstājama loma ir rotaļai, kas ir bērna dzīvesveids. Rotaļa ir daudzfunkcionāla. Kā kultūras fenomens tā bērnu ne tikai attīsta, bet arī māca, audzina, socializē, uzjautrina, ārstē un pilnveido (Dzintere, Stangaine, 2007). Arī V. Golubina uzsver, ka pirmsskolas vecumā rotaļai ir noteicoša un attīstoša loma, jo rotaļa šajā periodā ir bērna dzīvesveids, bērna dzīves organizācijas pamatforma, kas attīsta un pilnveido viņa prātu. Rotaļa pirmsskolā ir bērna audzināšanas un attīstīšanas līdzeklis (Golubina, 2007).

Bērna artikulācijas aparāta darbības sekmēšanā un runas attīstībā liela nozīme ir muzikālajām rotaļām. L. Lasmane muzikālo rotaļu raksturo kā vienu no rotaļas darbības formām, kas iepriecina, ieinteresē bērnus un, beidzot, ir viens no noteikumiem, kas veicina kustību mākslinieciski radošo dzirdes muzikālo spēju attīstību, jūtu, emociju, iztēles attīstību, kā arī valodas un runas attīstību. Tā ir aktīva, radoša bērnu darbība, kas virzīta uz muzikālā skaņdarba vai dziesmas rakstura attēlošanu ar kustību palīdzību. Rotaļai ir ne tikai noteikts saturs, bet arī pedagoga izvirzīti mācību uzdevumi. Autore uzsver, ka rotaļas struktūrā ietilpst mērķis, tās uzdevumi, rotaļas iecere. Tālākā rotaļas darbība nosaka bērna aktivitāti. Rotaļas mērķis ir rotaļas kodols, kam pakļauta rotaļas iecere, rotaļas darbība un noteikumi (Lasmane, 2012).

T. Kazuļina, V. Šebhojeva un J. Boļšedvorskis atzīmē, ka muzikālās rotaļas attīsta bērna muzikālo uztveri, emocionalitāti un tēlainību, ritma izjūtu un dzirdi, kas, savukārt, attīsta artikulācijas aparāta darbību un runu (Козулина, Шебохоева, Большедворский, 2021). Arī O. Sidorova min, ka muzikālajām rotaļām ir liela nozīme bērna attīstībā. Tās veicina bērna ritma un dzirdes attīstību, kā arī tās sekmē artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību (Сидорова, 2021).

B. Brice uzskata, ka muzikālās un ritma rotaļas pirmsskolā ir tas mācību materiāls, kuru var pielietot ļoti daudzveidīgi: vienu un to pašu rotaļu var organizēt dažādos veidos un variācijās, kā arī vienu un to pašu uzdevumu var iekļaut ļoti dažādās spēlēs un rotaļās, līdz ar to, ir svarīgi, lai bērns tajās piedalās aktīvi un regulāri, izbaudot gan ritmu, gan kustības, gan emocijas, kā arī radošās darbības iespējas (Brice, 2013).

Muzikālo rotaļu veidi ir daudzveidīgi, taču darba autore vēlas izcelt muzikālo rotaļu darbības veidus, kas ir vairāk aktuāli tieši 3-4 gadus veciem bērniem.

1. tabula. “Muzikālo rotaļdarbību veidi, to pozitīvie aspekti”

Muzikālās rotaļdarbības veids	Rotaļdarbības veida pozitīvie aspekti
Runas rotaļas	<ul style="list-style-type: none"> • Attīsta bērna domāšanu, fantāziju, iztēli, kustību koordināciju, runu, bagātina vārdu krājumu, nostiprina atsevišķu vārdu un skaņu izrunu, sekmē un attīsta artikulācijas aparāta darbību, kā arī attīsta ritma izjūtu (Бабкина, Зюзюкина, Путилина, 2021).
Rotaļas ar dziedāšanu	<ul style="list-style-type: none"> • Bagātina bērna vārdu krājumu, rada izpratni par valodas struktūru, teikumu veidošanu un vārdu secību teikumos, attīsta runu, sekmē kustību koordināciju, attīsta klausīšanās prasmes, atmiņu, trenē koncentrēšanās spējas, sekmē artikulācijas aparāta darbību (Mcilroy, 2023).
Ritma rotaļas	<ul style="list-style-type: none"> • Bagātina bērna vārdu krājumu, vingrina dikciju, sekmē artikulācijas aparāta darbību, attīsta kustību koordināciju, veicina ritma izjūtu, vingrina uztveri un atmiņu, attīsta runu. (Brice, 2021). • Uzlabo bērna vispārējo fizisko attīstību, veido komunikācijas prasmes, attīsta spēju izpausties kustībās (Федичкина, 2017).

<p>Artikulatīvās pasakas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uzlabo artikulācijas aparāta orgānu darbību, nostiprina mēles, lūpu un vaigu muskuļus, palielina kustību amplitūdu, vingrina pareizu skaņu izrunu (Танцюра, Васильева, 2020). • Vingrina un attīsta bērna fonemātisko dzirdi, kustību koordināciju, prasmi saskaņot runu, skaņu imitācijas un kustības (Brice, 2013).
<p>Pirkstu rotaļas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sekmē bērna sīkās motorikas attīstību, attīsta uzmanību, atmiņu, domāšanu, iztēli, runu, trenē koncentrēšanās spējas, attīsta uztveri un spēju klausīties, aktivizē roku kustīgumu, sekmē radošo spēju attīstību (fantāziju, atjautību, oriģinalitāti), kā arī, attīsta bērna emocionalitāti. (Антонова, Смирнова, Максимова, 2022).
<p>Mūzikas klausīšanās</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bērns gūst pieredzi, kā atšķirt skaņu skanējumu, cilvēku balss veidus, mūzikas instrumentu skaņas un citas skaņas no apkārtnes, attīsta muzikālo atmiņu, dzirdi, uzmanību, runu, klausīšanās uztveri, sekmē koncentrēšanās spējas, kā arī, bagātina bērna vārdu krājumu (Blašković, Kuliš, 2017).
	<ul style="list-style-type: none"> • Artikulatīvajās rotaļās bērns attīsta pilnvērtīgas artikulācijas aparāta orgānu kustības, kas nepieciešamas

Artikulatīvās rotaļas	<p>pareizai skaņu izruna (Киселёва, 2019).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sekmē mēles, lūpu, aukslēju, žokļu un elpošanas darbību. Tie nostiprina artikulācijas aparāta muskuļu darbību (Brice, 2022).
Skandēšanas rotaļas	<ul style="list-style-type: none"> • Attīsta bērna atmiņu, fantāziju, ritma izjūtu, dikciju, sekmē artikulācijas aparāta darbību, bagātina bērna vārdu krājumu, vingrina pareizu skaņu izrunu (Brice, 2011).

Pēc apkopotajiem muzikālo rotaļdarbību veidu pozitīvajiem aspektiem, darba autore secina, ka muzikālā rotaļdarbība ir neatņemama pirmsskolas vecuma bērnu dzīves sastāvdaļa. Visos pieminētajos rotaļdarbību veidos tiek minēts, ka tie sekmē bērna artikulācijas aparāta darbību un attīsta bērna runu.

Darba autore piekrīt B. Brices teiktajam, ka “rotaļās un spēlēs tiek gūta nesatricināma zināšanu un pieredzes bāze” (Brice, 2013). Darba autore secina, ka muzikālo rotaļdarbību laikā pilnveidojas dažādas bērna personības īpašības: muzikālās, radošās, psiholoģiskās, intelektuālās, sociālās, kā arī, komunikatīvās.

2.2. Muzikālo rotaļu izmantošana bērna artikulācijas aparāta darbības sekmēšanai

Pirmsskolā galvenais darbības veids ir rotaļa, rotaļsituācijas veidošana. Rotaļa ir bērnišķības pavadonis. Bērns un rotaļa ir nesaraujami saistīti, jo tā bērnam rada prieku, enerģiju, radošu izdomu un aktivitāti. Un tieši muzikālā rotaļa ir visiedarbīgākais līdzeklis bērna muzikālās dzirdes un praktisko muzicēšanas prasmju attīstībai. Rotaļai pirmsskolā ir reizē arī psihoterapeitiska nozīme, tā attīsta bērna kustību drošumu un pašizteikšanās spējas, veido pozitīvu pašvērtējumu radošajā procesā, kā arī attīsta bērna runu (Lasmane,

2012). Arī I. Miltiņa uzsver, ka pirmsskolas vecuma bērna vadošā darbība ir rotaļdarbība, kurā pilnveidojas un attīstās bērna runas fonētiskais un leksiski gramatiskais ietērps (Miltiņa, 2005).

B. Brice uzskata, ka valodas attīstības sensitīvā fāze sākas no bērna dzimšanas (daži autori min, ka tā sākas jau pirms bērna dzimšanas), un tās kulminācija ir aptuveni 3-3,5 gadu vecumā. Muzikālās dzirdes un runas attīstības sensitīvo fāžu periodi daļēji sakrīt, tādēļ ar muzikāli ritmiskās darbības starpniecību var veiksmīgi ietekmēt arī bērna runas attīstību. Šī iemesla dēļ ļoti svarīgi ir bērnu ik dienas iesaistīt dažādās muzikālās rotaļās un darbībās (Brice, 2013). Arī D. Zariņš apgalvo, ka bērni verbālo valodu apgūst jau no pirmajiem savas dzīves mirkļiem, izdodot skaņas, ar kurām izsaka savas sajūtas, tādējādi bērni mēģina izveidot saskari ar apkārtējo vidi. Šajā saskares veidošanas procesā bērni veido dažādus “vārdus” un “teikumus”, kuros viņi mēģina izteikt savas domas (Zariņš, 2003).

F. Tjurapina apgalvo, ka runas rotaļas ir vērstas uz bērna runas attīstību, vārdu krājuma papildināšanu un nostiprināšanu, pareizu skaņu izrunu attīstību, kā arī, runas gramatiskās struktūras attīstīšanu. Pateicoties runas rotaļu un vingrinājumu daudzveidībai, pirmsskolas vecumā bērns attīsta:

- vārdu izrunas skaidrību;
- lasītprasmi;
- prasmi pareizi formulēt savas domas;
- monologa un dialoga runas attīstību;
- prasmi sazināties ar citiem (Тюряпина, 2019).

B. Brice uzsver, ka skaitāmos pantus, mēles mežģus un citas runas rotaļas ieteicams regulāri izmantot dikcijas un artikulācijas attīstīšanai, tādējādi arī attīstot bērna runu. Savukārt, lai bērniem būtu lielāka interese, skaitāmpantus var veidot arī kā rotaļas, ritmiski atdarinot pantā minētos tēlus, papildinot skaitāmpantus ar saviem ritma elementiem, dažādiem izsaučieniem, kustībām, balss skaņām un skaņu rīkiem (Brice, 2021).

Arī F. Tjurapina apgalvo, ka runas rotaļas var izmantot visos darba posmos ar bērniem: artikulācijas aparāta attīstības, skaņas izrunas korekcijas procesā, aptverot dažādas bērna runas attīstības puses - leksisko, gramatisko, dažādos nodarbības posmos un darba veidos: individuāli, apakšgrupās, frontāli (Тюряпина, 2019). B. Brice min, ka bērni ir jāiedrošina eksperimentēt ar vārdu, zilbju un skaņu rotaļām, skaitāmpantu

pārveidojumiem, jo šis process palīdz bērnam attīstīt ne tikai atmiņu, fantāziju un ritma izjūtu, bet arī artikulāciju un dikciju (Brice, 2011).

Savukārt, rotaļās ar dziedāšanu, T. Makirojs atzīmē, ka bērni tiek pakļauti plašam vārdu krājumam un tēmām. Caur rotaļām ar dziesmu, bērniem rodas izpratne par valodas gramatiku, kā arī teikumu veidošanu un vārdu secību (Mcilroy, 2023). B. Brice uzsver, ka rotaļās ar dziedāšanu bērni apgūst ne tikai dziedātprasmi, bet vienlaikus vingrina artikulācijas aparātu, bagātina vārdu un jēdzienu krājumu, iepazīst mūzikas ābece pamatus, kā arī attīsta runu (Brice, 2021).

Vēl viens muzikālo rotaļu veids, kas aktīvi sekmē bērna artikulācijas aparāta darbību ir ritma rotaļas. O. Fedičkina apgalvo, ka ritma rotaļas attīsta bērna runu, veido komunikācijas prasmes starp vienaudžiem, māca pieņemt lēmumus un rast kompromisus (Федичкина, 2017). B. Brice uzsver, ka, izmantojot ritma rotaļas, bagātinās bērnu vārdu krājums, vienlaikus tiek vingrināta dikcija un artikulācija (Brice, 2013).

B. Brice atzīmē arī, ka ritma rotaļas trenē bērnu dikciju, artikulāciju, kā arī vienlaikus veicina citu prasmju un iemaņu apgūšanu- vingrina uztveri un atmiņu, kustību un kustību koordinācijas kvalitāti, valodas uztveri un runas attīstību, lasītprasmes apguvi, laika izjūtu kustībās un mūzikā, tādēļ ritma izjūtas attīstīšana kā pirmsskolas muzikālās audzināšanas komponents ir ļoti nozīmīga (Brice, 2021). Grāmatas autore arī uzsver, ka, lai bērnus vairāk ieinteresētu, ritma rotaļas var papildināt ar skandēšanu, elementāro instrumentu spēli, artikulācijas rotaļām, dažādām padošanas rotaļām, smalkās motorikas un kustību koordinācijas vingrinājumiem, šādi vienlaikus tiek radīti priekšnosacījumi bērna psihisko procesu un runas attīstībai (Brice, 2013). Dž. Keniga min, ka pētījumos ir konstatēts, ka bērnam, kurš nespēj sajust ritmu un sinhronizēties, var rasties grūtības arī ar mutvārdu valodas ritmiem un norādēm (Keniga, 2022).

I. Jakovļeva, A. Komarevceva un O. Novikova atzīmē, ka artikulatīvās pasakas veicina artikulācijas aparāta motorisko prasmju pakāpenisku normalizēšanu, artikulācijas kustību attīstību, spēju patvaļīgi pārslēgt kustīgos artikulācijas orgānus no vienas kustības uz otru noteiktā tempā. Ar šo pasaku palīdzību veiksmīgi tiek sekmēta artikulācijas aparāta darbība, kas veicina bērna runas attīstību (Яковлева, Комаревцева, Новикова, 2016).

Līdzīgu viedokli pauž arī J. Čumačenko, Z. Lomonosova un T. Starčenko, apgalvojot, ka artikulatīvās pasakas attīstīta pilnvērtīgas kustības un noteiktas artikulācijas aparāta orgānu pozīcijas, spēju apvienot vienkāršas kustības sarežģītās, kas nepieciešamas pareizai skaņu izrunai (Чумаченко, Ломоносова, Старченко, 2022).

Savukārt, B. Brice uzsver, ka artikulatīvās pasakas ir radošs un atraktīvs pasaku stāstīšanas veids, kurā bērni ir aktīvi un atraktīvi dalībnieki, atdarinot dažādas skaņas un

trokšņus gan ar mutes skaņām, gan ar skanošajiem žestiem un citām kustībām, līdz ar to, ar šo pasaku starpniecību rotaļu veidā tiek vingrināta un nostiprināta pareiza skaņu izruna, trenēta un attīstīta fonemātiskā dzirde, kustību koordinācija, kā arī prasme saskaņot runu, skaņu imitācijas un kustības (Brice, 2013).

Viens no muzikālās rotaļas veidiem ir pirkstu rotaļas. T. Aizina uzskata, ka pirkstu rotaļas ir unikāls līdzeklis bērna smalkās motorikas un runas attīstībai. Pateicoties pirkstu rotaļām, bērns saņem dažādas maņu pieredzes. Attīstās bērna koncentrēšanās spējas, veidojas tēlaini-asociatīvā domāšana. Ļoti svarīgs runas attīstības faktors ir tas, ka pirkstu spēlēs visas imitācijas un darbības pavada pantiņi. Tie piesaista bērnu uzmanību, un tos ir viegli atcerēties. Ritms, nemainīga vārdu secība un atskaņa bērnu nomierina (Айзина, 2021).

Arī Z. Zagirova atzīmē, ka pirkstu rotaļas ir efektīvs līdzeklis bērna runas attīstībai. Pirkstu rotaļas ir pedagoģisks līdzeklis ar attīstošu efektu, kura būtība ir tāda, ka pirkstu rotaļu darbības stimulē pirkstu nervu galus, kas savukārt ietekmē bērna smadzenes. Pirkstu vingrinājumi aktivizē atbilstošos centrus smadzenēs, attīstīta runa, radošumu, fantāziju. Tajā pašā laikā pirkstu rotaļas uzlabo daudzu skaņu izrunu. Ir pierādīts, ka jo labāk attīstīta bērna roka un pirksti, jo labāk viņš runā (Загирова, 2020). Arī S. Grasmane uzsver, ka pirkstu rotaļas palīdz bērnam apgūt ne tikai elementāras pašapkalpošanās iemaņas, bet arī stimulē runas kustību centru un artikulācijas aparāta darbību (Bičuka, Grasmane, Pagraba, 2003).

I. Miltiņa uzsver, ka, jo izteiktāk kustās pirksti, jo ieinteresētāks un runīgāks ir bērns (Miltiņa, 2008). Arī I. Barkova, N. Anosova un V. Tokmačeva pauž līdzīgu viedokli, ka pirkstu rotaļas izraisa uzbudinājumu smadzeņu runas centros, tādējādi stimulējot bērna runas attīstību. Šīs rotaļas ar pirkstiem veido labvēlīgu emocionālo fonu, attīsta spēju atdarināt pieaugušo, palielina bērna runas aktivitāti, māca klausīties un saprast runas nozīmi. Līdz ar to, ja bērns izpilda pirkstu rotaļas, pavadot tos ar īsām poētiskām rindiņām, tad viņa runa kļūs skaidrāka, ritmiskāka, dzīvāka, palielināsies kontrole pār veiktajām kustībām (Баркова, Аносова, Токмачева, 2015).

Arī mūzikas klausīšanās ir viens no muzikālās rotaļas veidiem, ar kuras palīdzību var sekmēt bērna artikulācijas aparāta darbību. J. Blaškoviča un A. Kuliša uzskata, ka, klausoties mūziku, bērns gūst pieredzi, kā atšķirt skaņu nokrāsu, cilvēku balss veidus, mūzikas instrumentu skaņas un citas apkārtnes skaņas, vienlaikus attīstot bērna muzikālo atmiņu. Bērni, klausoties mūziku, pārņem vērtīgus muzikālā mantojuma sasniegumus un

pierod pie vērīgas klausīšanās. Mūzikas klausīšanas papildina arī bērna vārdu krājumu un attīsta bērna runu (Blašković, Kuliš, 2017).

A. Bāra uzsver, ka, lai bērns pareizi izrunātu skaņas, mēlei, lūpām un žoklim jābūt kustīgam. Tāpēc ieteicams veikt dažādus lūpu, mēles un žokļa vingrinājumus, kā arī artikulatīvās rotaļas. Autore min, ka tos var izpildīt spoguļa priekšā lēni, precīzi un vienmērīgi. Vispirms pieaugušais pats ļoti konkrēti parāda, bērnam jāvēro pieaugušā darbību un pēc tam bērns veic kopā ar pieaugušo, vērojot sevi spogulī (Bāra, 2016). Arī O. Pletņikova min, ka, lai ātrāk panāktu skaņu pareizu izrunu un diferenciāciju, ir svarīgi regulāri izmantot artikulatīvās rotaļas un vingrinājumus (Плетникова, 2020). B. Brice atzīmē, ka artikulatīvās rotaļas vingrina un nostiprina artikulācijas aparāta muskuļu darbību, tādējādi arī sekmējot skaidru dikciju gan runājot, gan dziedot (Brice, 2022).

Arī skandēšanas rotaļas ir muzikālo rotaļu veids, ar kuru palīdzību var sekmēt bērna runas un artikulācijas aparāta darbību. B. Brice min, ka bērniem ļoti patīk skandēt dažādus skaitāmpantus ar it kā bezjēdzīgu tekstu. Šīs skandēšanas rotaļas palīdz bērnam attīstīt ritma izjūtu, artikulāciju un dikciju (Brice, 2011).

O. Mešavkina uzsver, ka muzikālās rotaļas attīsta bērna runu, ritma izjūtu, muzikālo dzirdi un atmiņu, kā arī sekmē bērna tēlaino domāšanu. Muzikālās rotaļas iesaista visas smadzeņu daļas, nodrošinot sensoro, kognitīvo, motivācijas sistēmu attīstību, kas atbild par kustību, domāšanu, runu un atmiņu (Мешавкина, 2017).

Darba autore piekrīt, ka “runāšanu var salīdzināt ar sarežģītu mūzikas instrumentu, kura spēli cilvēks apguvis agrā bērnībā un spēlē visu mūžu” (Miltiņa, 2008, 6).

Darba autore uzskata, ka ir svarīgi šīs muzikālās rotaļas pielietot ikdienā- gan nodarbību laikā, gan brīvajā laikā ārpus nodarbībām, gan arī, mudināt vecākus tās pielietot ikdienā ar bērnu.

Analizējot literatūru, darba autore secina, ka muzikālās rotaļas ir ļoti daudzveidīgas un tām ir pozitīva ietekme bērna attīstībā. Muzikālo rotaļu laikā tiek sekmēts ne tikai bērna dzirdes aparāts, bet arī artikulācijas aparāta darbība. Muzikālās rotaļas ne tikai sekmē bērna runu, bet arī bagātina vārdu krājumu, sagādā prieku, rada labu garastāvokli.

3. Empīriskais pētījums par artikulācijas aparāta darbības sekmēšanu muzikālajā rotaļdarbībā 3-4 gadus veciem bērniem

3.1. Empīriskā pētījuma organizācija, metodes un kritēriji

Pētījumi psiholoģijā un pedagogijā norāda, ka bērna runas attīstību nedrīkst atstāt pašplūsmā. Tāpēc runas attīstīšana ir viens no pirmsskolas izglītības iestādes galvenajiem uzdevumiem. Līdz ar to, liela nozīme ir, lai bērna artikulācijas aparāta darbība tiek pilnvērtīgi sekmēta un attīstīta, tādējādi arī attīstot bērna runu. (Golubina, 2007, 225). Kā arī, nav noliedzams fakts, ka pieaug bērnu ar runas traucējumiem skaits, tāpēc darba autorei šī tēma šķita ļoti aktuāla un autore vēlas noskaidrot un pārbaudīt kā attīstās bērna artikulācijas aparāta darbība, ja ikdienā regulāri izmanto dažāda veida muzikālās rotaļas.

Pētījuma periods: Pētījums tika veikts laika posmā no 30.10.2023. līdz 08.12.2023.

Pētījuma priekšmets: 14 bērni vecumā no 3-4 gadi (7 zēni un 7 meitenes).

Pētījuma mērķis: Praktiski izzināt kā sekmēt 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības iespējas muzikālajā rotaļdarbībā.

Pētījuma hipotēze: Regulāri izmantojot bērna vecumam un interesēm daudzveidīgas muzikālās rotaļas, tiks sekmēta bērna artikulācijas aparāta darbība.

Darba autore uzskata, ka ja regulāri izmantos muzikālās rotaļas bērna ikdienas darbībā, jo straujāk un veiksmīgāk tiks sekmēta bērna artikulācijas aparāta darbība un runas attīstība. Tāpēc, lai pārbaudītu izvirzīto hipotēzi, autore izvēlējās šādas pētījuma metodes:

- Pedagoģiskā novērošana;
- Izmēģinājuma eksperiments rotaļdarbībā;
- Aptaujas veikšana;
- Matemātiskā datu apstrāde un analīze.

Darba autore savā pētījumā aktīvi pielietoja pedagoģiskās novērošanas metodi, veicot novērošanu visa pētījuma laikā. Novērošana ir “mērķtiecīgs izziņas process, kurā, ilgstoši vai atkārtoti vērojot, (ko) uzzina, secina, (kam) izseko, (ko) uzmana”. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000). “To plaši lieto pedagoģiskajā praksē. Tā palīdz pedagogam iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos (Albrehta, 1998). Ir vairāki novērošanas veidi, taču autore savā pētījumā izvēlējās tiešās

novērošanas metodi, kurā novērotājs ir kā procesa vērotājs, līdzdalībnieks vai vadītājs (Albrehta, 1998).

Pētījuma turpinājumā tika pielietots izmēģinājuma eksperiments, atlasot dažādas muzikālās rotaļas bērnu artikulācijas aparāta darbība sekmēšanai un pielietojot tās ikdienā. Tāpēc tika veikts dabiskais eksperiments. Dabiskais eksperiments notiek, kad “pētāmie strādā eksperimentāli nosacītos, bet dabiskos apstākļos, paši to nenojauzdami. Tas ir viens no dabiskā eksperimenta pamatnoteikumiem, lai tas netraucētu mācību un audzināšanas procesa normālu gaitu” (Albrehta, 1998).

Kā nākamā metode pētījumā tika pielietota aptauja. “Pētīšanas metode, kas satur respondentiem uzdotus jautājumus; tā ir sistemātiska datu (faktu, ideju, viedokļu) vākšana no (daudziem) cilvēkiem, lai to vēlāk analizētu (Pētniecības terminu skaidrojošā vārdnīca, 2011). Tika aptaujāti pirmsskolas izglītības iestāžu skolotāji par pieredzi muzikālo rotaļu izmantošanā bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanai.

Pētījuma nobeigumā tika veikta matemātiskā datu apstrāde. Sākotnēji tika veikta datu reģistrēšana. “Tas ir paņēmieni, ar kura palīdzību konstatē pazīmi katram grupas loceklim un saskaita kopā tos, kam šī pazīme ir vai nav (Albrehta, 1998). Pēc reģistrēšanas tika veikta datu ranžēšana jeb grupēšana. “Grupēšana vienmēr tiek veikta attiecībā pret kādu pazīmi” (Albrehta, 1998). Dati tika apkopoti un atspoguļoti diagrammās.

Lai sasniegtu pētījuma mērķi - noskaidrot vai un kā muzikālo rotaļu izmantošana pirmsskolas mācību procesā sekmē bērnu artikulācijas aparāta darbību, autore izvirzīja šādus pētījuma kritērijus (*sk. 2. tabulu*). Katrs kritērijs tiek vērtēts trīs līmeņos – augsts, vidējs un zems.

2. tabula. “Artikulācijas aparāta darbības vērtēšanas kritēriji”

Kritēriji	Artikulācijas aparāta darbības līmeņi	Līmeņu skaidrojums
Artikulācijas aparāta aktivitāte	Augsts- 3	Artikulācijas aparāta orgānu kustības atdarina bez grūtībām
	Vidējs- 2	Artikulācijas aparāta orgānu kustības atdarina, bet ne vienmēr tās ir precīzas

	Zems- 1	Artikulācijas aparāta orgānu kustības neatdarina, neizprot kā veikt konkrētu kustību
Skaņu saklausīšana un atdarināšana	Augsts- 3	Saklausa, atšķir un atdarina gandrīz visas skaņas
	Vidējs- 2	Cenšas atdarināt skaņas, taču ne vienmēr pareizi saklausa
	Zems-1	Grūtības koncentrēties, nespēj saklausīt skaņas, atdarinot skaņas bieži kļūdās
Pareiza skaņu izruna	Augsts- 3	Pārsvarā visas skaņas izrunā pareizi, runa ir skaidra un saprotama
	Vidējs- 2	Vienu līdz divas skaņas izrunā nepareizi, ber runa ir saprotama
	Zems- 1	Tikai dažas skaņas izrunā pareizi, runa neskaidra un grūti saprotama
Iesaistīšanās muzikālajās rotaļās	Augsts- 3	Labprāt iesaistās muzikālajās rotaļās, aktīvi veic visas darbības, runā līdzīgi, dzied
	Vidējs- 2	Iesaistās, taču ne vienmēr notur uzmanību un izpilda visas darbības, cenšas atkārtot runu un dziedāt
	Zems- 1	Reti iesaistās vai neiesaistās nemaz, kustību

		atdarināšanā bieži kļūdās, runu neatkārto, nedzied
--	--	---

3.2. Pētījuma dalībnieku raksturojums

No 14 grupā esošajiem bērniem 5 apmeklē iestādes logopēdu. Šiem bērniem ir novērojami dažādi runas traucējumi- nepareiza artikulācijas aparāta orgānu darbība, nepareiza skaņu izruna, grūti saprotama runa, vāji attīstīta fonemātiskā dzirde. 4 no grupas bērniem nāk no bilingvālām ģimenēm, šajās ģimenēs ar bērniem pārsvarā tiek runāts krievu valodā, 3 no šiem bērniem apmeklē iestādes logopēdu.

Darba autores bērnu vērojumi: (Pamatojoties uz datu aizsardzības likumu, bērnu vārdi pētījuma ietvarā ir manīti).

Gabriels- Zēns nāk no bilingvālas ģimenes, mājās runā tikai krievu valodā. Ikdienā apmeklē iestādes logopēdu, neskaidri izrunā skaņas, pārsvarā runā tikai krievu valodā. Ikdienā iesaistās dažādās aktivitātēs, arī muzikālajās rotaļās, taču brīžiem zūd uzmanība. Veic tikai dažus artikulācijas aparāta vingrinājumus, jo bieži nespēj koncentrēties, neskatās kā tie jāveic, nesanāk tos atkārtot.

Matīss- Zēns nāk no bilingvālas ģimenes, mājās runā divās valodās- latviešu un krievu. Grupā runā tikai latviešu valodā, taču brīžiem kautrējas runāt. Ļoti aktīvs zēns, iesaistās visās skolotājas piedāvātajās aktivitātēs, ļoti patīk muzikālās rotaļas- pirkstiņu rotaļas, ritmizēšana. Runā nelieto īpašības vārdus, kā arī pārsvarā izsakās nepilnos teikumos.

Evelīna- Ļoti klusa meitene. Nāk no latviešu ģimenes. Meitenei novērotas runas attīstības problēmas. Meitenes dikcija ir ļoti neskaidra, neskaidri izrunā skaņas. Meitene ikdienā runā īsos teikumos un ir ļoti jāieklausās, lai kaut ko saprastu. Iesaistās dažādās muzikālajās rotaļās, taču bieži kautrējas. Ikdienā ir ļoti nosvērta un pārsvarā spēlējas viena.

Mārcis- Aktīvs un smaidīgs zēns. Nāk no latviešu ģimenes. Nav novērotas runas attīstības problēmas- ļoti skaidra skaņu izruna, labi attīstīta dikcija. Zēns runā pilnos teikumos, prot pamatot savu viedokli. Ar prieku iesaistās muzikālajās rotaļās. Brīžiem kautrīgs saskarsmē ar grupas biedriem.

Ernests- Zēns nāk no latviešu ģimenes. Ļoti labi attīstīta runas prasme- runā pilnos, paplašinātos teikumos, skaidri izrunā skaņas, spēj paust un pamatot savu viedokli, runā izmanto īpašības vārdus, taču runas laikā, starp teikumiem, brīžiem var novērot stostīšanos (ē-ē-ē). Ir novērotas uzvedības problēmas- kniebj, sit, skrāpē. Zēns ir ļoti centīgs, izpilda visus uzticētos pienākumus. Ar prieku iesaistās visās muzikālajās darbībās, ļoti patīk dziedāt.

Arvis- Ļoti aktīvs un zinātkārs zēns. Nāk no latviešu ģimenes. Komunikabls, runā pilnos teikumos, skaidra dikcija, pareiza skaņu izruna. Ar prieku veic artikulācijas aparāta vingrinājumus, taču ne vienmēr precīzi. Veicot uzdevumus, bieži zūd uzmanība un koncentrēšanās spējas. Labprāt iesaistās dažādās muzikālajās rotaļās.

Anna- Meitene nāk no bilingvālas ģimenes, mājās runā tikai krievu valodā. Grupā cenšas runāt tikai latviešu valodā, taču gadās arī kāds krievu valodas vārds runā. Ļoti aktīva, komunikabla, zinātkāra. Apmeklē iestādes logopēdu. Pazīst visas skaņas, izrunā tās pareizi. Ļoti laba atmiņa, ātri atceras dziesmu vārdus, ļoti patīk dziedāt. Ar lielu prieku iesaistās visās muzikālajās rotaļās.

Amēlija- Ļoti runātīga meitene. Nāk no bilingvālas ģimenes, mājās runā tikai krievu valodā. Grupā arī pārsvarā runā tikai krievu valodā, cenšas atkārtot frāzes un teikumus arī latviešu valodā. Apmeklē iestādes logopēdu. Meitenes runa ir skaidra un saprotama, taču ne latviešu valodā. Iesaistās visās piedāvātajās muzikālajās rotaļās, kā arī veic artikulācijas aparāta vingrinājumus, taču ne vienmēr tie sanāk. Ārpus bērnudārza apmeklē latviešu valodas nodarbības bērniem.

Kate- Aktīva un komunikabla meitene. Nāk no latviešu ģimenes. Nav novērotas runas attīstības problēmas, runā pilnos teikumos, pareizi izrunā gandrīz visas skaņas, ļoti laba dikcija, runā izmanto īpašības vārdus, spēj pamatot savu viedokli. Labprāt iesaistās diskusijās par dažādām tēmām, plašs vārdu krājums. Iesaistās visās piedāvātajās aktivitātēs, arī muzikālajās rotaļās.

Paula- Atvērta, runātīga, aktīva meitene. Nāk no latviešu ģimenes. Meitenei ir ļoti plašs vārdu krājums, runā izmanto īpašības vārdus, salīdzinājumus. Runa ir ļoti skaidra, pareizi izrunā skaņas, prot pamatot savu viedokli, daudz un aktīvi stāsta. Brīžiem nespēj noturēt uzmanību. Ļoti centīga un radoša, visus darbus veic ļoti rūpīgi. Artikulācijas aparāta vingrinājumus veic ļoti precīzi. Iesaistās visās skolotājas piedāvātajās muzikālajās rotaļās.

Miks- Vienmēr pozitīvs un aktīvs zēns. Nāk no latviešu ģimenes. Nav novērotas runas attīstības problēmas, runā paplašinātos teikumos, veido stāstījumus, pareizi izrunā skaņas, ļoti plašs vārdu krājums. Brīžiem nespēj koncentrēties uzdevumam un novērš citu grupas biedru uzmanību. Patīk skatīties grāmatas, ļoti zinātkārs. Artikulācijas aparāta vingrinājumus veic precīzi un iesaistās muzikālajās rotaļās, patīk ritmizēšana.

Megija- Meitene nāk no latviešu ģimenes. Ļoti aktīva, runātīga, grupā bieži dzied dažādas dziesmas. Meitenes runa ir skaidra, pareizi izrunā gandrīz visas skaņas. Artikulācijas aparāta vingrinājumus veic ar prieku, bet ne vienmēr precīzi. Veicot uzdevumus, brīžiem zūd uzmanība un novēršas. Ar prieku iesaistās visās piedāvātajās muzikālajās rotaļās, taču arī to laikā brīžiem nespēj koncentrēties.

Bruno- Ļoti smaidīgs zēns. Nāk no latviešu ģimenes. Bieži izmanto žestu valodu, jo zēns vispār nerunā, brīžiem tikai ir dzirdamas atsevišķas skaņas. Pie pieaugušā vēršas tikai ar žestu palīdzību. Apmeklē iestādes logopēdu un arī ārpus bērnudārza apmeklē dažādus speciālistus, jo bērnam ir novērotas veselības un attīstības problēmas. Artikulācijas aparāta vingrinājumus neveic un arī muzikālās rotaļās iesaistās tikai ar pieaugušā palīdzību.

Rūta- Ienākot grupā ir kautrīga, taču ļoti ātri atveras. Nāk no latviešu ģimenes. Nav novērotas runas attīstības problēmas. Meitene runā paplašinātos teikumos, pareizi izrunā skaņas, spēj pamatot savu viedokli, runā izmanto īpašības vārdus, ļoti plašs vārdu krājums. Meitene ir ļoti centīga un rūpīga. Visus artikulācijas aparāta vingrinājumus veic ļoti precīzi. Ar prieku iesaistās visās muzikālajās rotaļās, taču reizēm mēdz kautrēties.

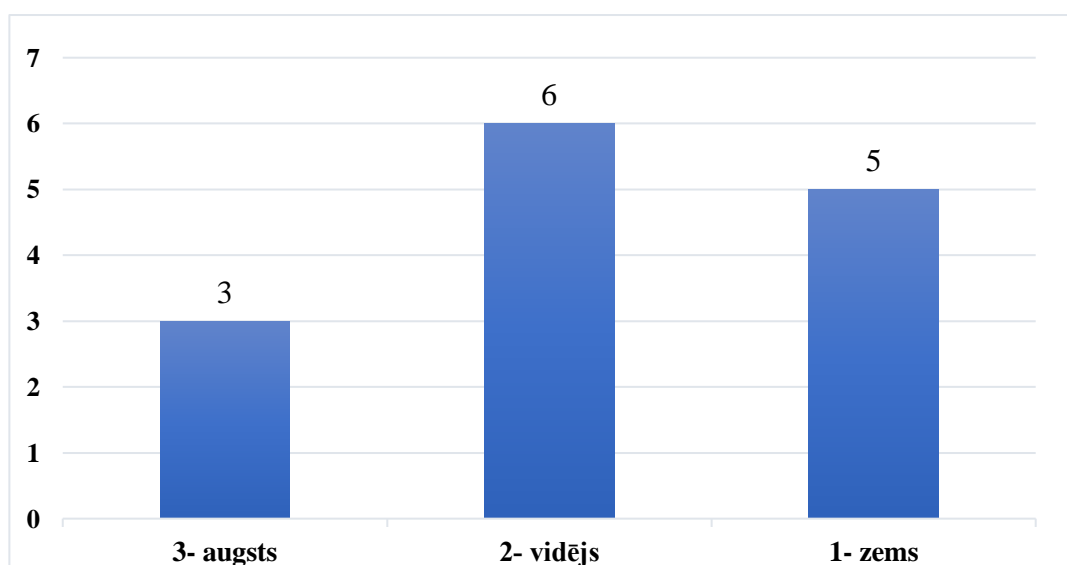
Grupās bērni ir ļoti aktīvi, zinātkāri un radoši. Visi bērni iesaistās muzikālajās rotaļās, taču ir bērni, kuriem ātri zūd uzmanība, nespēj koncentrēties, kā arī novērš citu bērnu uzmanību. Vairākiem bērniem ir novērotas artikulācijas aparāta darbības un runas attīstības problēmas. Aplūkojot tabulu pētījuma sākumā, var secināt, ka vairākiem grupas bērniem ir faktori, kas var ietekmēt viņu artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību. Pārskats par sākotnēji iegūtajiem rezultātiem ir atspoguļots tabulā (*sk. 3. tabulu*).

3. tabula. “Artikulācijas aparāta darbības līmenis pētījuma sākumā”

Nr.	Vārds	Artikulācijas aparāta aktivitāte	Skaņu saklausīšana	Pareiza skaņu izruna	Iesaistīšanās muzikālajās rotaļās

			un atdarināšana		
1.	Gabriels	1	1	1	2
2.	Matīss	2	2	2	2
3.	Evelīna	1	1	1	2
4.	Mārcis	2	2	2	3
5.	Ernests	2	2	3	3
6.	Arvis	1	2	2	3
7.	Anna	2	3	2	3
8.	Amēlija	1	2	1	3
9.	Kate	2	2	2	3
10.	Paula	3	3	3	3
11.	Miks	3	3	3	2
12.	Megija	2	2	2	3
13.	Bruno	1	1	1	1
14.	Rūta	3	3	3	3

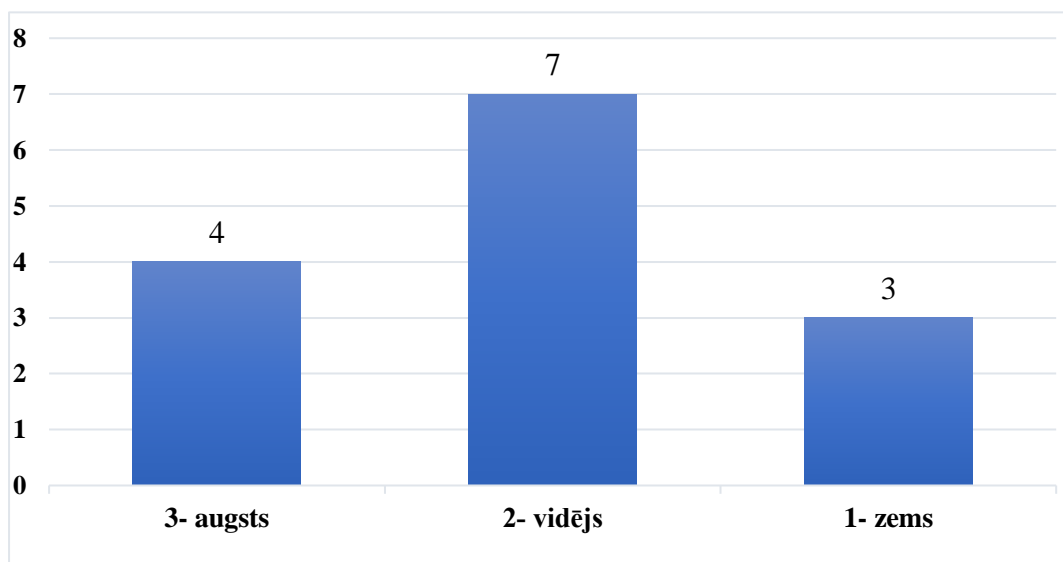
Balstoties uz pētījuma sākumā iegūtajiem novērojumiem, tika apkopoti iegūtie dati par bērnu artikulācijas aparāta darbības līmeni.

3.1. attēls. Artikulācijas aparāta aktivitātes līmenis pētījuma sākumā.

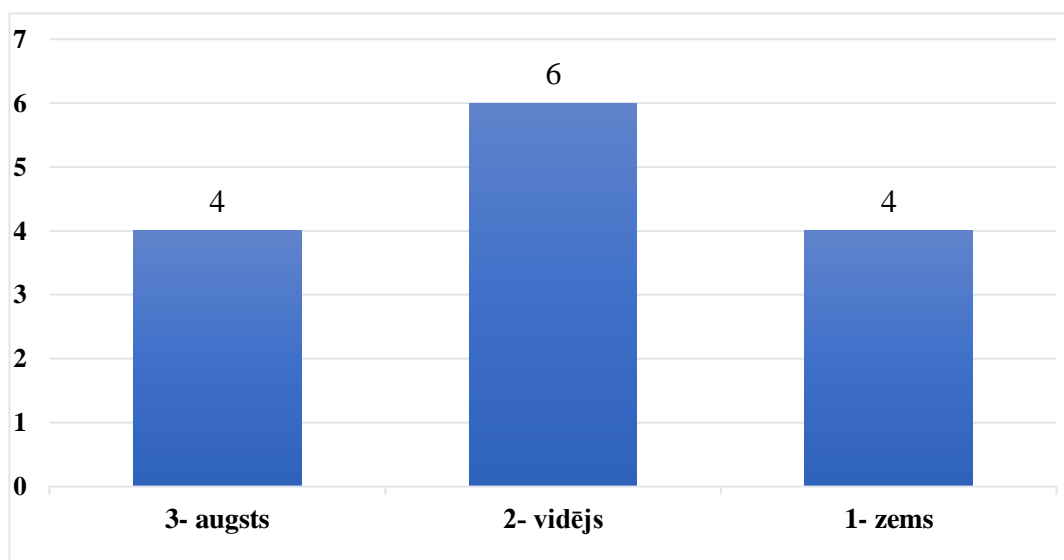
Pēc iegūtajiem datiem pētījuma sākumā (3.1. attēlā) var secināt, ka sešiem bērniem ir vidējs līmenis artikulācijas aparāta orgānu aktivitātei, kas nozīmē, ka bērni cenšas

atdarināt visas artikulācijas aparāta orgānu darbības, taču ne vienmēr tās ir precīzas. Trīs bērniem artikulācijas aparāta aktivitāte ir augstā līmenī, šie bērni visas artikulācijas orgānu kustības atdarina bez grūtībām. Savukārt pieciem bērniem artikulācijas aparāta aktivitāte ir zemā līmenī. Bruno neatdarina nekādas artikulācijas aparāta orgānu kustības un nemaz neizprot kā tās jāveic. Gabriels un Arvis veic tikai dažus vingrinājumus, jo bieži nespēj koncentrēties. Savukārt, Evelīnai un Amēlijai bieži nesanāk veikt pareizi artikulācijas vingrinājumus, līdz ar to šīs meitenes arī apmeklē iestādes logopēdu.

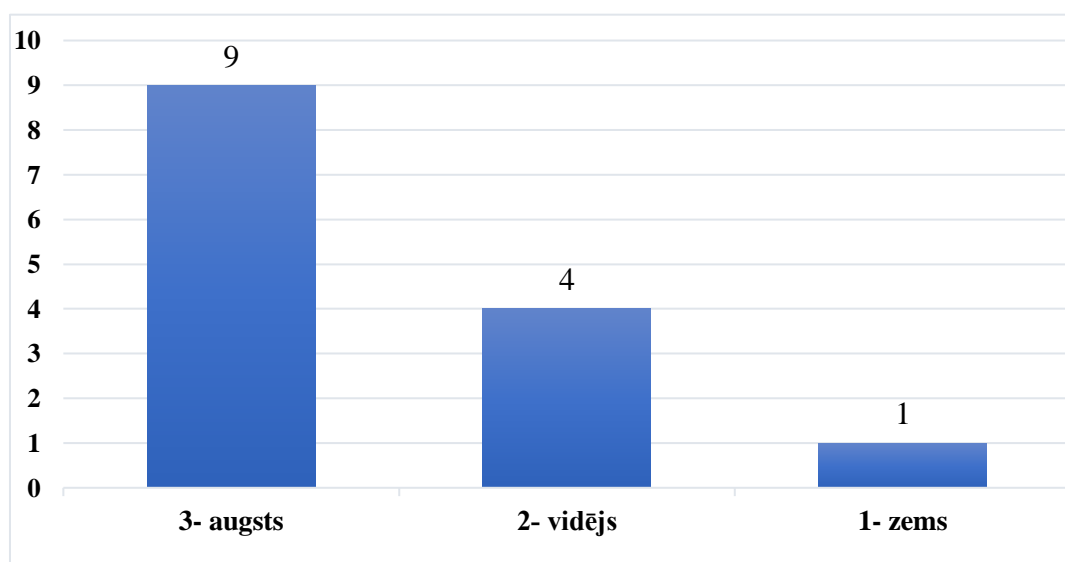
3.2.attēls. Skaņu saklausīšanas un atdarināšanas līmenis pētījuma sākumā.

3.2. attēlā var redzēt, ka skaņas saklusa un atdarina augstā līmenī tikai četri bērni no grupas, šie bērni saklusa un atšķir gandrīz visas skaņas. Vidējā līmenī ir septiņi bērni, kuri cenšas atdarināt skaņas, taču ne vienmēr tās saklusa pareizi. Savukārt, trīs bērni no grupas ir zemā līmenī, jo viņiem ir grūtības koncentrēties, līdz ar to viņi nespēj saklausīt skaņas un atdarinot bieži kļūdās.

3.3. attēls. Pareizas skaņu izrunas līmenis pētījuma sākumā.

3.3. attēlā var novērot, ka četriem grupas bērniem pareiza skaņu izruna ir augstā līmenī, kas nozīmē, ka šie bērni gandrīz visas skaņas izrunā pareizi un viņu runa ir skaidra un saprotama. Sešiem grupas bērniem pareiza skaņu izruna ir vidējā līmenī un šie bērni tikai vienu vai divas skaņas izrunā nepareizi, taču to runa ir skaidra. Un vēl četriem bērniem pareiza skaņu izruna ir zemā līmenī, jo šie bērni tikai dažas skaņas izrunā pareizi, kā arī šo bērnu runa nav skaidra un saprotama.

3.4. attēls. Iesaistīšanās līmenis muzikālajās aktivitātēs pētījuma sākumā.

3.4. attēlā var redzēt, ka lielākajai daļai grupas bērnu, jeb deviņiem bērniem iesaistīšanās līmenis muzikālajās aktivitātēs ir augsts, kas nozīmē, ka šie bērni labprāt iesaistās muzikālajās rotaļās, aktīvi veic visas darbības, runā līdzi, piedalās dziesmu dziedāšanā. Četriem grupas bērniem iesaistīšanās muzikālajās aktivitātēs līmenis ir vidējs,

jo šie bērni iesaistās, taču ne vienmēr notur uzmanību un izpilda visas darbības. Savukārt, vienam bērnam, Bruno, iesaistīšanās līmenis ir zems, jo viņš reti labprātīgi iesaistās, kustību atdarināšanā bieži kļūdās un runu neatkārto. Lai viņš iesaistītos, skolotājai viņu ir jāauzicina vai jāpaņem aiz rokas.

3.3. Praktiskā darbība

Lai pārbaudītu vai un kā muzikālās rotaļas sekmē bērnu artikulācijas aparāta darbību tika veikts izmēģinājuma eksperiments. Eksperiments tika veikts grupas logopēdiskajās nodarbībās, mūzikas nodarbībās, kā arī dienas rita laikā- rīta aplī, nodarbību laikā, kā arī bērnu brīvajā laikā. Grupu logopēdiskās nodarbības notiek vienu reizi nedēļā, savukārt, mūzikas nodarbības notiek divas reizes nedēļā. Sadarbojoties ar mūzikas skolotāju un logopēdi, tika atlasītas muzikālās rotaļas atbilstoši mēneša tematam, kā arī, akcentējot bērna artikulācijas aparāta orgānu vingrināšanas un skaņu izrunas aspektus.

1. Pirkstiņu rotaļa- “Vēja saukšana” (Brice, 2016, 26) (sk. 1. pielikumu)

Pūti, pūti, rieteni- ū-ū-ū-ū, → *Rokas taurītē pie mutes, augumu pagriež pa kreisi.*

Pūti, pūti, austreni- ū-ū-ū-ū, → *Augumu pagriež labi, rokas taurītē pie mutes.*

Lai šalc visi mežu gali- š-š-š-š. → *Paceļ rokas augšā un šūpo.*

Birst lapiņas skanēdamas- ē-ē-ē-ē! → *Kustinot pirkstus, atdarina lapu krišanu.*

(B. Brice)

Šī pirkstiņu rotaļa aktīvi tika pielietota dienas ritā- rīta aplī, trīs reizes nedēļā. Pirmo reizi darba autore noskaitīja pantiņu viena pati ar kustībām un tad aicināja bērnus atkārtot. Darba autore katra pantiņa nobeiguma skaņas atkārtoja divas reizes. Sākumā bērni pārsvarā atkārtoja tikai kustības un katras rindiņas nobeiguma skaņas (ū-ū-ū; š-š-š). Ar katru nākamo reizi ar vien vairāk bērnu sāka jau runāt līdzī un atkārtot vārdus. Ļoti ātri sāka skaitīt un runāt līdzī Ernests, Paula un Rūta. Varēja novērot, ka daži bērni šo pirkstiņu rotaļu sāka skaitīt arī ārpus nodarbībām. Megijas vecāki stāstīja, ka Megija šo pantiņu māca arī vecākiem un mācai mājās. Grūtāk gāja Amēlijai un Gabrielam, kuri pārsvarā runā tikai krievu valodā, viņi tikai pēc vairākām reizēm sāka mēģināt runāt līdzī, sākumā tikai atkārtoja kustības. Arī Evelīna, kurai runa ir ļoti neskaidra, pārsvarā atkārtoja tikai rindiņu

beigu skaņas. Savukārt, Bruno sākumā sēdēja un tikai skatījās, kā citi bērni skaita un veic kustības, un jau pēc vairākām reizēm pantiņa skaitīšanas, Bruno sāka atkārtot kustības.

2. Skandēšana ar mūzikas instrumentiem - "Lāča ritmi" (Brice, 2016, 78) (sk. 2. pielikumu)

Bum, bum, klausies tu- → Runas ritmā spēlē kociņus.

Lācis spēlē mūziku!

Lēni, lēni, lēni, lēni-

Dārtiņ, arī tu tā vari! → Nosauktais bērns atdarina runas ritmu ar kociņiem.

Bum, bum, klausies tu-

Lācis spēlē mūziku! → Runas ritmā spēlē kociņus.

Ātri, ātri, ātri, ātri,

Juri, arī tu tā vari!

Turpinājumā:

Skaļi, skaļi, skaļi, skaļi,

Klusi, klusi, kulsi, klusi utt.

(B. Brice)

Šo skaitāmpantu sāka ar bērniem skandēt mūzikas skolotāja nodarbībās, taču bērniem šis skaitāmpants ļoti iepatikās un darba autore šo muzikālo rotaļu izmantoja arī savās nodarbībās. B. Brice skaitāmpantā skandējot aicina izmantot bundziņas, taču mūzikas skolotāja deva bērniem dažādus mūzikas instrumentus, piemēram, zvārguļus, zvaniņus, tamburīnus. Savukārt, darba autore grupā izmantoja pieejamos instrumentus- kociņus un zvaniņus.

Dažiem bērniem, Gabrielam, Megijai un Arvim, pirmajās rotaļas reizēs zuda uzmanība un viņi nespēja koncentrēties, novērsās, jo nevarēja sagaidīt, kad skandējot tiks nosaukts viņu vārds, taču jau pēc trešās rotaļu reizes viņi sāka koncentrēties rotaļai un ar lielu interesi gaidīja savu vārdu. Sākumā grūtības sagādāja koncentrēties skandējamam pantam un daži bērni neieklausījās kā jāspēlē instruments- lēni vai ātri, klusi vai skaļi, piemēram, lēni vietā spēlēja ātri, taču ar katru reizi šis jau izdevās ar vien labāk un bērni cītīgāk sāka ieklausīties. Lielāka daļa grupas bērnu skandējot skaitīja pirmās divas rindiņas, jo tās visu laiku atkārtojas un bērni tos ļoti ātri iegaumēja un skandēja līdz.

Grūtāk gāja Amēlijai, jo viņa sākumā nesaprata kā jāspēlē, vajadzēja iztulkot, taču pēc dažām rotaļas reizēm viņa jau izprata vārdus (ātri, lēni, klusi, skaļi).

3. Ritma rotaļa- “Tuk- tuk kociņi”

Tuk- tuk- tuk- tuk, kociņus mēs spēlējam,	→ Ritmā spēlē kociņus.
Tuk- tuk- tuk- tuk, kociņus mēs spēlējam.	→ Ritmā spēlē kociņus.
Nē, tie nav kociņi!	→ Ar vienu kociņu rāda noraidošu žestu.
Tie ir radziņi. Tās ir ūsas u.c. minēts.	→ Atdarina ar kociņiem to, kas tiek

(B. Brice)

Šo muzikālo rotaļu darba autore atcerējās no B. Brices lekcijām mūzikas metodikā par muzikālo rotaļu izmantošanu pirmsskolā. Toreiz darba autori šī rotaļa ļoti uzrunāja, tāpēc nolēma to izmēģināt un pielietot ikdienas ritā. Šo rotaļu autore ar bērniem izspēlēja vairākas reizes nedēļā, arī logopēde šo rotaļu turpināja izmantot savos logopēdiskajos rīta apļos. Sākumā autore sāka spēlēt kociņus un skaitīt līdzī, tad aicināja bērnus pievienoties. Pirmās reizes spēlējot, autore rādīja to, kas bērniem jāatdarina ar kociņiem. Jau ceturtajā spēlēšanas reizē autore aicināja bērnus izdomāt un parādīt, kas citiem jāatdarina, apļa secībā. Gandrīz visi bērni skaitīja līdzī, izņemot Gabrielu un Bruno. Ļoti aktīvi rotaļā iesaistījās Matīss, Mārcis, Ernests, Anna, Kate, Paula un Rūta. Arī Evelīna, kura neskaidri runā, pēc ceturtais reizes sāka skaitīt līdzī un viņai sanāca ļoti labi. Bruno sākumā atkal bija kā vērotājs un kociņus izmantoja savam nolūkam, taču jau trešajā reizē viņš centās kociņus spēlēt ritmiski līdzī un varēja dzirdēt, ka viņš skaita līdzī (tuk- tuk- tuk- tuk). Arī Amēlija, kura grupā pārsvarā runā tikai krieviski, šo pantiņu ātri apguva un jau trešajā spēlēšanas reizē centās runāt līdzī.

Šī muzikālā rotaļa bērniem ļoti iepatikās, jo viņiem arī pašiem bija iespēja rādīt lietas, kas citiem ir jāatdarina, tikai darba autorei brīžiem bija jāpalīdz izdomāt, kā to atdarināt. Piemēram, atdarinājām arī motociklu ar skaņām (brum- brum- brum), bieži atdarinot tika izmantotas dažādas skaņas, lai vairāk sekmētu bērnu artikulācijas aparāta darbību. Pētījuma beigās jau visi bērni aktīvi skaitīja un runāja līdzī, izņemot Bruno, viņš turpināja skaitīt tikai sākumu (tuk- tuk- tuk- tuk). Visi bērni arī pētījuma beigās spēlēja ritmiski līdzī. Varēja novērot, ka šī rotaļa ļoti labi sekmēja vairāku bērnu artikulācijas aparāta darbību, dažādas skaņas tika izrunātas precīzāk.

4. Dziesma ar kustībām- “Rudenim- labrīt!” (Brice, 2022, 71) (sk. 3. pielikumu)

Dziesmas un vārdu autore ir I. Berga. Šo dziesmu ar kustībām bērni sāka mācīties mūzikas nodarbībās. Spilventiņu vietā bērni izmantoja mīkstos krāsu riņķus, noliekot to sev priekšā uz zemes. Sākumā mūzikas skolotāja dziedāja viena pati, pa vienai rindiņai un rādīja bērniem kustības, bērni tās atkārtoja. Pirmās rotaļu reizes pārsvarā dziedāja tikai mūzikas skolotāja, kā arī darba autore. Pirmie dziedāšanai pievienojās Ernests, Anna un Paula, jo viņiem ir ļoti laba atmiņa, viņi ātri apgūst dziesmu vārdus. Gabriels, Evelīna un Amēlija sākumā tikai atkārtoja kustības, un tikai pēc vairākām dziedāšanas reizēm jau sāka vairākas dziesmas rindiņas izdziedāt. Arī Mārcis sākumā atkārtoja tikai kustības, taču jau trešajā dziedāšanas reizē sāka dziedāt līdzī. Bruno pārsvarā tikai stāvēja un skatījās ko dara citi grupas bērni, brīžiem veica savas izdomātās kustības. Tad kad šī rotaļa jau vairākas reizes bija izdziedāta un kustības iemācītas, mūzikas skolotāja spēlēja klavieres un dziedāja līdzī, bērni centās patstāvīgi veikt kustības, sasaistot kustības ar dziesmas vārdiem, brīžiem darba autore iesaistījās un rādīja kustības, kā arī bērni aktīvi dziedāja līdzī.

Šo muzikālo rotaļu darba autore izmantoja arī grupā, citreiz rīta aplī vai arī bērnu brīvajā laikā, bērni ar prieku iesaistījās. Grupā krāsaino riņķu vietā bērni izmantoja savus individuālos paklājiņus, salokot tos. Bērniem bieži nepietika ar vienu izdziedāšanas reizi un viņi prasīja vēl, jo šī rotaļa ar dziedāšanu bērniem ļoti iepatikās. Darba autore bija ļoti priecīga par Evelīnu un Amēliju, jo meitenes ļoti centās dziedāt līdzī.

5. Artikulatīvā un skaņu pasaka: “Duksis dodas ciemos pie vaboles Bizes” (Dinsberga, 2022, 11) (sk. 4. pielikumu)

Šo artikulatīvo pasaku sāka pielietot logopēde savā logopēdiskajā rīta aplī grupā. Bērni sēdēja aplītī uz saviem paklājiem, klausījās logopēdes lasīto pasaku un atkārtoja skaņas un vingrinājumus, savukārt, logopēde cītīgi skatījās kā bērni atdarina skaņas un, vai pareizi izpilda artikulācijas vingrinājumus. Ja bērns skaņas atdarināja nepareizi, tad logopēde aicināja paskatīties uz savu mutes, mēles, zobu un lūpu stāvokli un kustīgumu un aicināja bērnu atkārtot. Šīs artikulatīvās pasakas laikā tiek izmantoti vairāki artikulācijas aparāta sekmēšanas vingrinājumi, piemēram, žžž, zzz, aaa, sss, fff u.c., kas sekmē pareizu skaņu izrunu.

Tā kā bērniem šī pasaka šķita ļoti interesanta un saistoša, bērni aktīvi atkārtoja skaņas un artikulācijas aparāta vingrinājumus, darba autore nolēma šo pasaku lasīt arī

ārpus nodarbībām un bērni ar lielu interesi iesaistījās. Lasīšanas laikā autore izmantoja dažādus runas izteiksmes līdzekļus, kas vēl vairāk ieinteresēja bērnus klausīties un atkārtot. Vingrinājumu atdarināšanas laikā nedaudz grūtāk gāja Gabrielam, Evelīnai un Amēlijai, viņiem dažas skaņas pirmajās pasakas lasīšanas reizēs neizdevās pareizi atdarināt, taču jau pēc dažām reizēm arī viņi vingrinājumus veica pareizi. Bruno pasaku tikai klausījās un neatkārtoja nevienu vingrinājumu. Ļoti labi veicās Ernestam, Annai, Katei, Megijai un Rūtai, viņiem jau ar pirmo reizi izdevās pareizi veikt visus vingrinājumus.

Pēc vairākām pasakas izlasīšanas reizēm darba autore piedāvāja bērniem pasaku papildināt ar skaņu rīkiem- šeikeriem, kas bērniem izrādīja vēl lielāku interesi un vēlmi darboties. Šeikeri tika spēlēti vingrinājumu laikā, atbilstoši konkrētajai skaņai un ritmam. Šī pasaka sniedza bērniem ne tikai pozitīvas emocijas, bet arī prasmi izrunāt dažādas skaņas, pareizi veikt vingrinājumus, kā arī sekmēja bērnu artikulācijas aparāta darbību.

6. Muzikālā rotaļa: “Kopā jautri ejam mēs” (Griģe, 2023, 15) (sk. 5. pielikumu)

Muzikālās rotaļas autore ir G. Griģe. Šo rotaļu darba autore ar bērniem spēlēja ārpus nodarbībām, bērnu brīvajā laikā. Bērni sastājās aplītī (meitene, zēns, meitene, zēns). Bērni sadeva rokas un gāja pa dejas ceļu, autore bija kopā ar bērniem aplītī un, ejot pa apli, dziedāja dziesmu. Pirmās rotaļas reizes dziedāja tikai darba autore, otrajā rotaļas reizē jau dziesmai pievienojās Ernests, Arvis, Anna un Rūta, dziedot dziesmas pirmo rindiņu un nobeigumu. Uzdevumu nosacījumus nodziedāja darba autore.

Kopā jautri ejam mēs, o- ho-, o- ho- ho! Uzdevums kāds noderēs, o- ho-, o- ho- ho!

Puiši apkārt aplim skrien, meitenēm kāds pietupiens. (Katru reizi cits uzdevums)

Uzmanību, gatavību, izdarīs ikviens! (Bērni pilda uzdevumu)

Sākumā rotaļā nevēlējās iesaistīties Gabriels un Mārcis, taču viņi novēroja, ka grupas biedri ar lielu prieku piedalās rotaļā un arī pievienojās. Brīžiem Gabriels un Amēlija jauca uzdevumu nosacījumus, piemēram, Amēlija darīja puīšu uzdevumu, tad autore aicināja skatīties, ko dara meitenes. Trešajā reizē jau lielākā daļa grupas bērnu aktīvi dziedāja līdz pēdējo rindiņu : “Uzmanību, gatavību, izdarīs ikviens”. Šīs rotaļas laikā bērni ļoti koncentrējās, lai dzirdētu, kāds uzdevums ir nodziedāts meitenēm un zēniem. Bruno rotaļas sākumā nesaprata, kas viņam jādara, skolotāja aicināja viņu

skatīties uz zēniem un atkārtot, sākumā viņš stāvēja uz vietas, taču jau trešajā rotaļas reizē viņš ar lielu smaidu un prieku centās atkārtot to, ko dara grupas zēni.

7. Dziesma ar kustībām- “Lietus” (Brice, 2016, 121) (sk. 6. pielikumu)

Šo dziesmu bērni sāka mācīties mūzikas nodarbībās. Pirmo reizi mūzikas skolotāja nodziedāja viena pati, rādot bērniem kustības. Izrunāja ar bērniem vārda “nograd” nozīmi. Pēc tam skolotāja dziedāja pa vienai rindiņai un aicināja bērnus atkārtot gan vārdus, gan kustības. Skolotāja izmainīja dažas dziesmas kustības: Dun- dun- dun- dun vietā bērni sita plaukstu pret kājām; zib- zib- zib- zib vietā bērni ar rādītājpirkstu attēloja zibeni, savukārt, kur dziedāja- “aizgāja pērkons, aizgāja zibens” (bērni sākumā izlika vienu roku priekšā, tad otru roku). Dziedot dziesmu, mūzikas skolotāja spēlēja pavadījumu uz klavierēm.

Šī dziesma veicināja bērniem dažādu skaņu izrunu uz sekmēja viņu artikulācijas aparāta darbību, jo dziesmā tika izdziedātas tādas skaņas kā zib-zib; dun-dun; pik-pik. Bērniem šī dziesma ļoti iepatikās, tāpēc darba autore to dziedāja ar bērniem arī rīta aplītī un bērnu brīvajā laikā. Anna, Megija un Paula šo dziesmu dziedāja arī spēlējoties grupā. Visi bērni dziedot atkārtoja dziesmas kustības. Arī Gabriels un Amēlija centās dziedāt līdzī. Evelīna sākuma dziedāja tikai pantiņu beigās, bet jau trešajā dziedāšanas reizē centās izdziedāt visus vārdus. Bruno sākumā atkal tikai klausījās un skatījās, darba autore viņam priekšā rādīja kustības, un tad arī Bruno dažas kustības sāka atkārot, taču jau pētījuma beigās varēja dzirdēt, ka Bruno izdzied atsevišķas skaņas, tādas kā, pik-pik un zib-zib.

8. Muzikālā rotaļa ar kustībām un dziedāšanu – “Vaļā- ciet!” (Brice, 2018, 142) (sk. 7. pielikumu)

Šo muzikālo rotaļu darba autore izmantoja nodarbību laikā, rīta aplītī, kā arī reizēm bērnu brīvajā laikā, trīs reizes nedēļā. Autore nedaudz izmainīja dziesmu vārdus:

Vaļā- ciet, vaļā- ciet, klipu- klapu- klap.

Vaļā- ciet, vaļā- ciet, klipu -klapu- klap!

Patipini, patipini, tipu- tapu- tap,

Patipini, patipini un tad apstājies!

Autore aicināja bērnus nostāties aplī un atkārtot kustības. Sākumā darba autore dziedāja viena pati. Vaļā- ciet katru pantiņu dziedot bija cita kustība, piemēram, atver un aizver acis, plaukstas pie ausīm “vaļā-ciet”, savelk pirkstus dūrītēs un iztaisno u.c. “Klipu-klapu- klap” vietā vajadzēja trīs reizes sasist plaukstas. Un “patipini, patipini” vietā vajadzēja tipināt uz pirkstgaliem pa dejas ceļu, rokas ieliekot sānos. Savukārt, beigās vajadzēja atkal trīs reizes ritmiski sasist plaukstas.

Šī rotaļa ļoti iepatikās vairākiem grupas bērniem- Matīsam, Mārcim, Ernestam, Annai, Katei, Paulai, kā arī Mikam un Martai. Šie bērni ar lielu prieku iesaistījās šajā rotaļā. Tā kā šai dziesmai ir ļoti vienkārši vārdi, tad gandrīz visi bērni sāka dziedāt arī līdzi, nedziedāja tikai Bruno. Taču Bruno centās atkārtot dziesmas kustības, brīžiem ar darba autores palīdzību. Arī Gabriels, Evelīna un Amēlija aktīvi centās dziedāt līdzi. Darba autore uzskata, ka šī rotaļa ļoti labi sekmēja bērnu artikulācijas aparāta darbību, jo bērni centās ļoti precīzi izrunāt skaņas dziedāšanas laikā, arī bērni, kuri pārsvarā runā tikai krievu valodā vai runa ir neskaidra, šo dziesmu dziedot skaņas izrunāja ļoti precīzi.

9. Mūzikas klausīšanās- L. Andersons “Valsējošais kaķis”

Darba autore šo mūzikas klausīšanos bērniem piedāvāja brīvajā laikā, divas reizes nedēļā. Sākumā bērni noklausījās šo skaņdarbu un darba autore aicināja bērnus izteikt savas domas pēc noklausīšanās, kāds viņiem šķita skaņdarbs, ātrs vai lēns, priecīgs vai bēdīgs. Pēc tam autore mūzikas klausīšanos piedāvāja papildināt ar krāsaino lentīšu deju. Katram bērnam tika izdalīta krāsainā lentīte, tika ieslēgts skaņdarbs un bērni dejoja ar lentītēm, dažādi tās plivinot un kustoties atbilstoši ritmam. Bērni varēja pārvietoties pa visu grupas telpu.

Sākumā Gabriels, Mārcis un Bruno stāvēja un skatījās, taču tad darba autore pievienojās bērnu lentīšu dejai un iedrošināja bērnus, tad arī Gabriels un Mārcis atvērās un sāka dejojot, nedaudz vēlāk pievienojās arī Bruno ar lielu prieku sejā, dejojams pa visu telpu.

Šāda mūzikas klausīšanās ar lentīšu deju bērnus ļoti ieinteresēja. Dejojot ar lentītēm, bērni izjuta lielu prieku, bērnu sejās bija vērojams smaids. Bērni centās dejojot un plivināt lentītes atbilstoši ritmam. Daži bērni, Kate, Mārcis un Matīss brīžiem centās atkārtot darba autores kustības. Darba autore novēroja, ka šīs rotaļas laikā bērni jutās ļoti brīvi.

10. Muzikālā rotaļa ar dziedāšanu – “Krāsu riņķi” (mūzikas skolotājas izdomāta rotaļa)

Šo muzikālo rotaļu bērniem piedāvāja mūzikas skolotāja. Pa visu zāli tika izlikti dažādu krāsu mīkstie riņķi (sarkans, dzeltens, zaļš, zils, oranžs, pelēks un violets). Rotaļas sākumā bērni sastājās vienā rindā. Mūzikas skolotāja stāvēja pie klavierēm un sāka dziedāt: “Sarkans, sarkans, sarkans, kur ir sarkans?”. Bērni, sadzirdot krāsu, skrēja pie attiecīgā krāsas riņķa, izveidoja tam apkārt apli un, ejot pa dejas ceļu, visi kopā dziedāja: Sarkans, sarkans, sarkans, redz kur sarkans!”. Tādā veidā tika izdziedāta katra riņķa krāsa. Darba autore piedalījās rotaļā, jo brīžiem vajadzēja palīdzēt izveidot kopīgu apli, jo daži bērni, Gabriels, Evelīna un Amēlija, kautrējās pievienoties aplim, kā arī, darba autore paņēma Bruno pie rokas, lai Bruno arī aktīvi iesaistītos rotaļā. Ejot apkārt riņķim, bērni dziedāja paši. Ļoti aktīvi dziedāšanā iesaistījās Matīss, Ernests, Arvis, Anna un Rūta.

Šī rotaļa bērniem ļoti patika, bērni paši katru mūzikas nodarbību prasīja mūzikas skolotājai to izspēlēt, tāpēc šī rotaļa tika spēlēta divas reizes nedēļā. Darba autore novēroja, ka arī Gabriels un Amēlija centās dziedāt līdzi un krāsas nosaukt latviešu valodā.

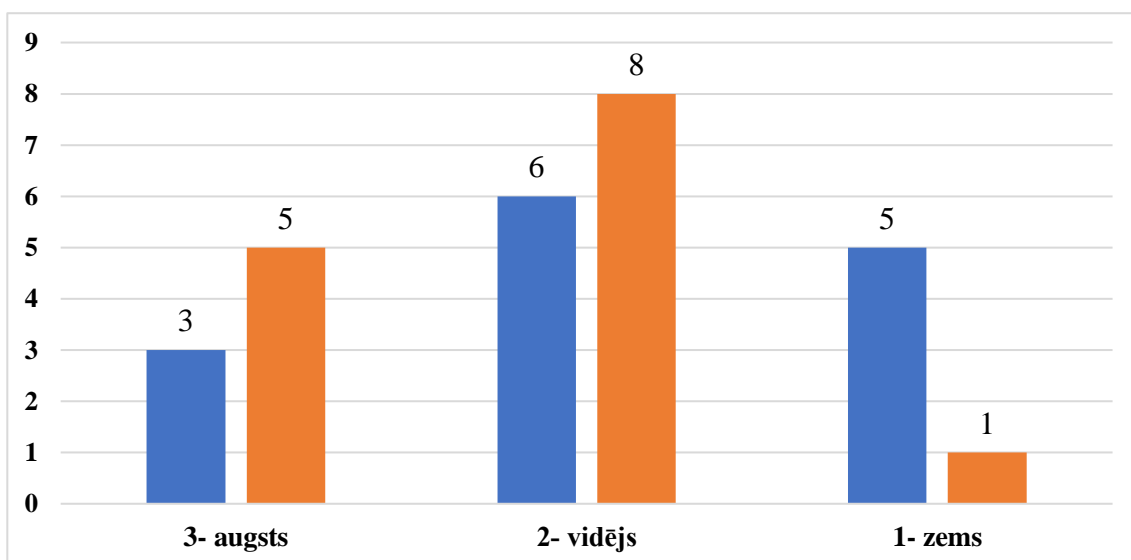
3.4. Pētījuma rezultātu analīze

Atkārtota vērošana notiek pēc tiem pašiem kritērijiem. Vērojuma rezultāti pēc izmēģinājuma eksperimenta rotaļdarbībā tiek atspoguļoti tabulā, salīdzinot ar sākotnēji iegūtajiem rezultātiem pētījuma sākumā (sk. 4. tabulu).

4. tabula. “Artikulācijas aparāta darbības līmenis pētījuma sākumā un beigās”

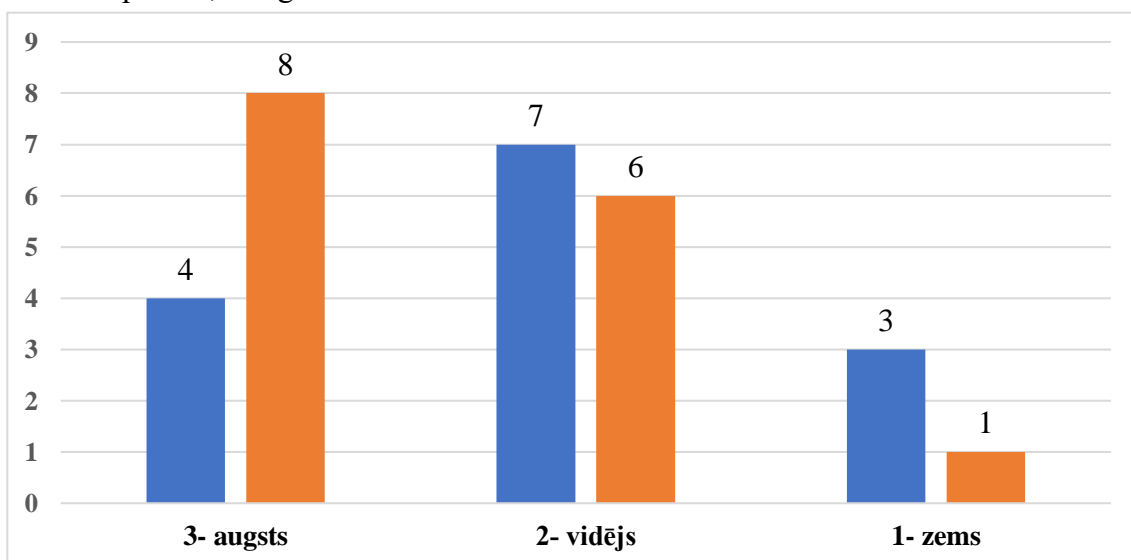
Nr.	Vārds	Artikulācijas aparāta aktivitāte		Skaņu saklausīšana un atdarināšana		Pareiza skaņu izruna		Iesaistīšanās muzikālajās rotaļās	
		Nov.	Dec.	Nov.	Dec.	Nov.	Dec.	Nov.	Dec.
1.	Gabriels	1	2	1	2	1	2	2	2
2.	Matīss	2	3	2	3	2	3	2	3
3.	Evelīna	1	2	1	2	1	2	2	3
4.	Mārcis	2	2	2	3	2	2	3	3
5.	Ernests	2	2	2	3	3	3	3	3
6.	Arvis	1	2	2	2	2	2	3	3
7.	Anna	2	3	3	3	2	3	3	3
8.	Amēlija	1	2	2	3	1	2	3	3
9.	Kate	2	2	2	2	2	3	3	3
10.	Paula	3	3	3	3	3	3	3	3
11.	Mīks	3	3	3	3	3	3	2	3
12.	Megija	2	2	2	2	2	2	3	3
13.	Bruno	1	1	1	1	1	1	1	2
14.	Rūta	3	3	3	3	3	3	3	3

Katrs kritērijs tika atspoguļots un analizēts atsevišķi. Vispirms analizēta bērnu artikulācijas aparāta aktivitāte (sk. 3.5. attēlā).

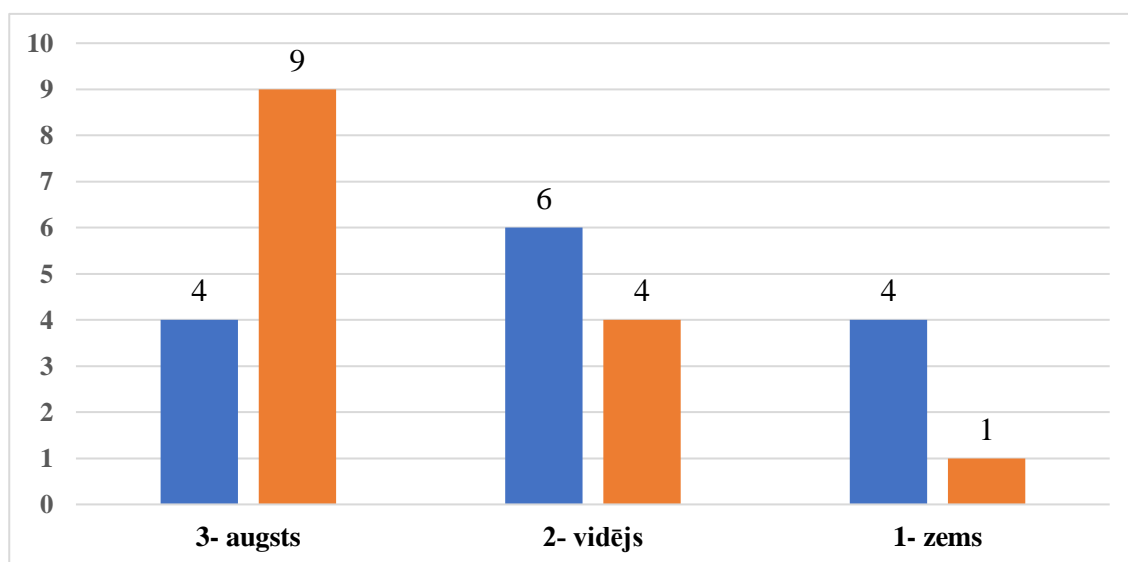
3.5. attēls. Artikulācijas aparāta aktivitātes līmenis pētījuma sākumā un beigās.

Artikulācijas aparāta aktivitātes līmenis pētījuma beigās vairākiem bērniem ir uzlabojies. Pētījuma sākumā artikulācijas aparāta aktivitātes līmenis zemā līmenī bija pieciem bērniem, savukārt, pētījuma beigās zems līmenis palika vienam bērnam, Bruno, kuram ir attīstības problēmas, viņš vēl joprojām neatdarināja nekādas artikulācijas aparāta orgānu kustības. Vidējs artikulācijas aparāta aktivitātes līmenis pētījuma sākumā bija sešiem bērniem, savukārt, pētījuma beigās jau astoņiem bērniem, kas nozīmē, ka daži bērni no zema līmeņa pārgāja vidējā līmenī, bērni sāka precīzāk atdarināt artikulācijas aparāta orgānu kustības. Savukārt, augsts artikulācijas aparāta aktivitātes līmenis pētījuma sākumā bija trīs bērniem, taču pētījuma beigās augsts līmenis jau bija pieciem bērniem, jo divi bērni no vidējā līmeņa pārgāja uz augstu līmeni, sākot atdarināt artikulācijas aparāta kustības precīzi, bez grūtībām.

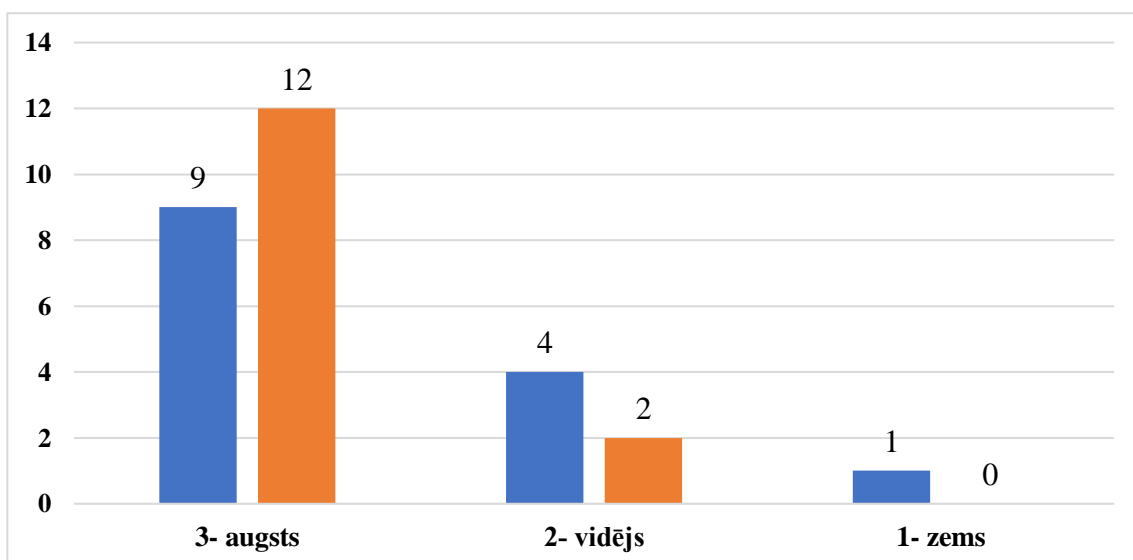
3.6. attēls. Skaņu saklausīšanas un atdarināšanas līmenis pētījuma sākumā un beigās.

Regulāri pielietojot daudzveidīgas muzikālās rotaļas, ir uzlabojies arī skaņu saklausīšanas un atdarināšanas līmenis pētījuma laikā. Pētījuma sākumā zems skaņu saklausīšanas un atdarināšanas līmenis bija trīs bērniem, savukārt, pētījuma beigās zems līmenis palika vienam bērnam, Bruno, kurš neatdarina nekādas skaņas. Vidējs līmenis pētījuma sākumā bija septiņiem bērniem, savukārt, pētījuma beigās palika sešiem bērniem, jo vairāki bērni sāka skaņas saklausīt, atšķirt un atdarināt ļoti precīzi, pārejot uz augstu līmeni. Kā arī, pētījuma sākumā augsts skaņu saklausīšanas un atdarināšanas līmenis bija četriem bērniem, taču pētījuma beigās augsts līmenis jau bija astoņiem bērniem.

3.7. attēls. Pareizas skaņu izrunas līmenis pētījuma sākumā un beigās.

Pēc iegūtajiem datiem, darba autore secina, ka arī pareizas skaņu izrunas līmenis, salīdzinot ar pētījuma sākumu, ir uzlabojies. Pētījuma sākumā zems skaņu izrunas līmenis bija četriem bērniem, taču pētījuma beigās zems līmenis palika vienam bērnam, Bruno, kurš neizrunā nekādas skaņas. Vidējs skaņu izrunas līmenis pētījuma sākumā bija sešiem bērniem, savukārt, pētījuma beigās četriem bērniem, kas nozīmē, ka divi bērni pārgāja uz augstu līmeni, jo sāka precīzāk izrunāt skaņas, arī runa kļuva skaidrāka un saprotamāka. Savukārt, augsts skaņu izrunas līmenis pētījuma sākumā bija četriem bērniem, taču pētījuma beigās augsts līmenis jau bija deviņiem bērniem, jo, pateicoties daudzveidīgām muzikālajām rotaļām, bērni sāka skaņas izrunāt daudz precīzāk, arī vairāku bērnu runa kļuva skaidrāka un saprotamāka.

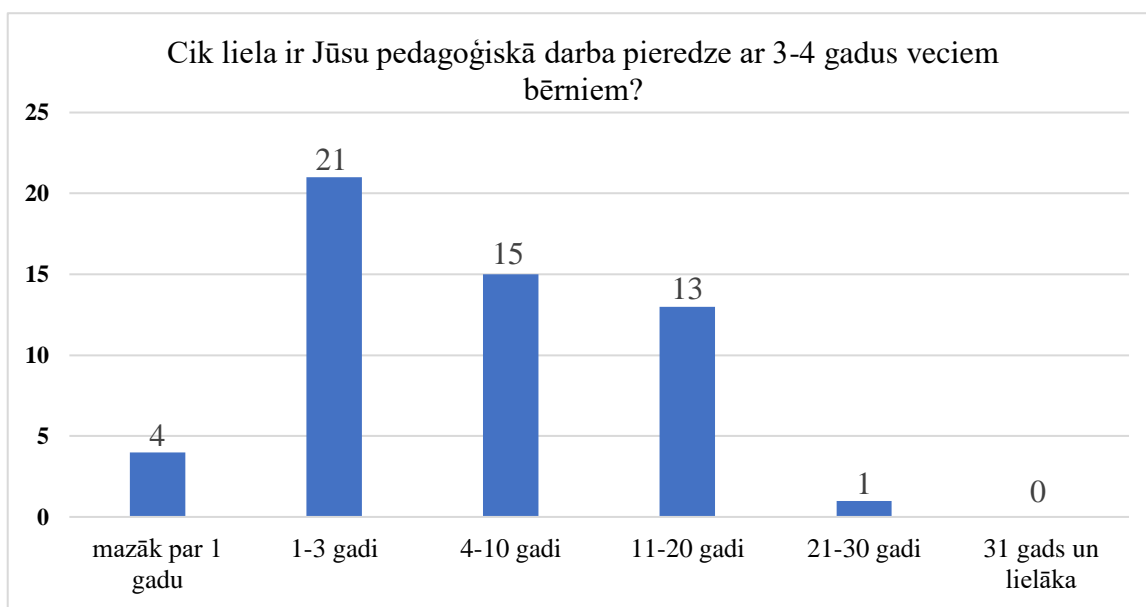

3.8. attēls. Iesaistīšanās līmenis muzikālajās aktivitātēs pētījuma sākumā un beigās.

Pētījuma laikā, regulāri izmantojot daudzveidīgas muzikālās rotaļas, kas ir atbilstošas bērnu vecumam un interesēm, uzlabojās arī bērnu iesaistīšanās līmenis muzikālajās aktivitātēs. Ja pētījuma sākumā zems iesaistīšanās līmenis bija vienam bērnam, Bruno, kurš sākotnēji muzikālajās rotaļās iesaistījās tikai ar skolotājas uzaicinājumu, paņemšanu aiz rokas, tad pētījuma beigās, Bruno pārgāja uz vidējo līmeni, jo sāka biežāk patstāvīgi iesaistīties muzikālajās rotaļās, kā arī, sāka izrādīt lielāku interesi. Vidējs iesaistīšanās līmenis muzikālajās rotaļās pētījuma sākumā bija četriem bērniem, tad pētījuma beigās jau diviem bērniem. Savukārt, augsts iesaistīšanās līmenis muzikālajās aktivitātēs pētījuma sākumā bija deviņiem bērniem, taču pētījuma beigās augsts līmenis jau bija divpadsmit bērniem, līdz ar to, darba autore secināja, ka izvēlētās muzikālās rotaļas bērnos veicināja interesi piedalīties, bērni labprāt iesaistījās visās muzikālajās rotaļās, aktīvi veica visas darbības, runāja līdzī, dziedāja, atkātoja kustības utt.

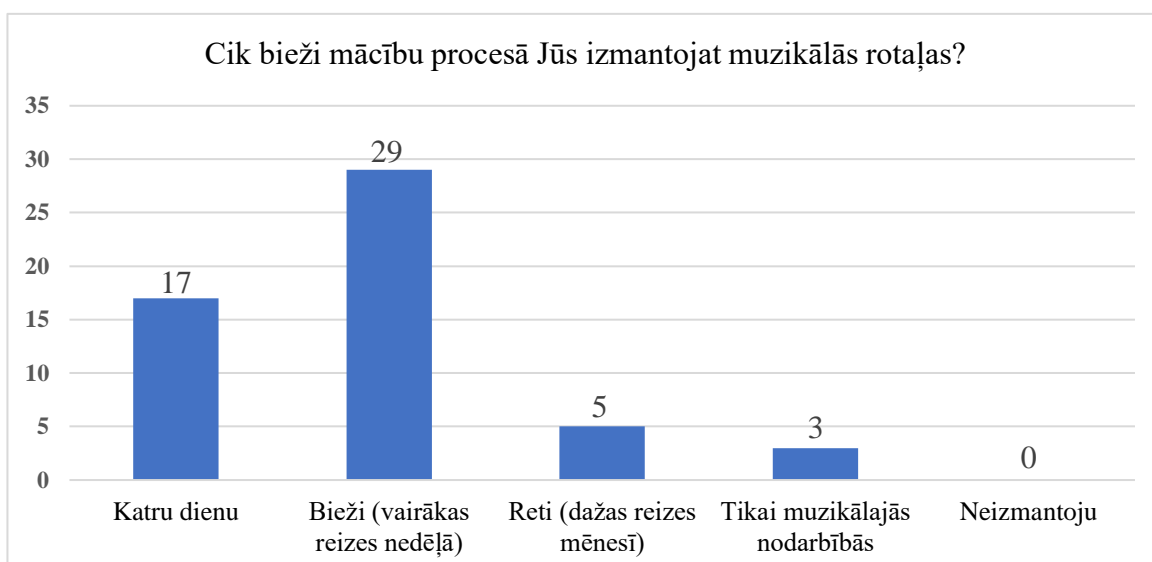
3.5. Aptaujas rezultāti

Lai uzzinātu un noskaidrotu citu pirmsskolas skolotāju viedokli par muzikālo rotaļu izmantošanu bērnu artikulācijas aparāta sekmēšanai un runas attīstībai, darba autore izveidoja aptauju. Tika izstrādāta aptauja ar 10 jautājumiem (*sk. 8. pielikumu*). Aptaujā piedalījās 54 respondenti

3.5. attēls. Respondentu pedagoģiskā darba pieredze ar 3-4 gadus veciem bērniem.

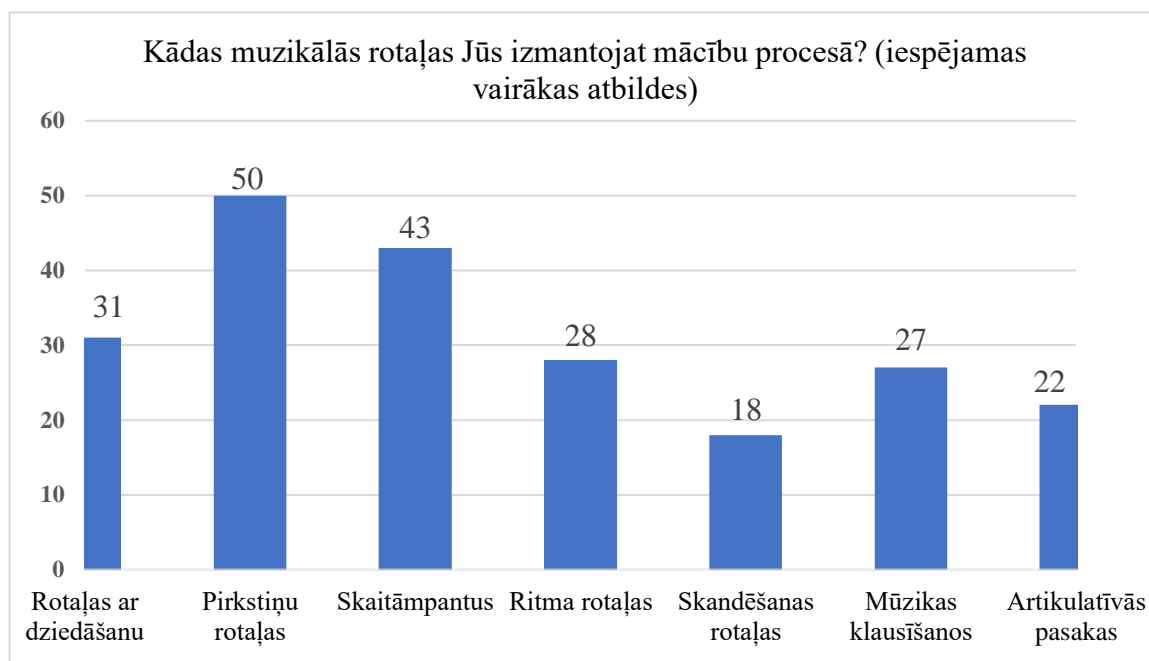
Pēc respondentu atbildēm var secināt, ka 21 respondents ar šāda vecuma bērniem strādā no 1-3 gadiem, 15 respondenti no 4-10 gadiem, 13, respondenti no 11-20 gadiem un tikai 1 respondents ar šāda vecuma bērniem strādā jau ļoti ilgu laiku, no 21-30 gadiem. Savukārt, 4 respondentiem pieredze darbā ar šāda vecuma bērniem ir mazāk par gadu.

3.6. attēls. Muzikālo rotaļu izmantošanas biežums mācību procesā.

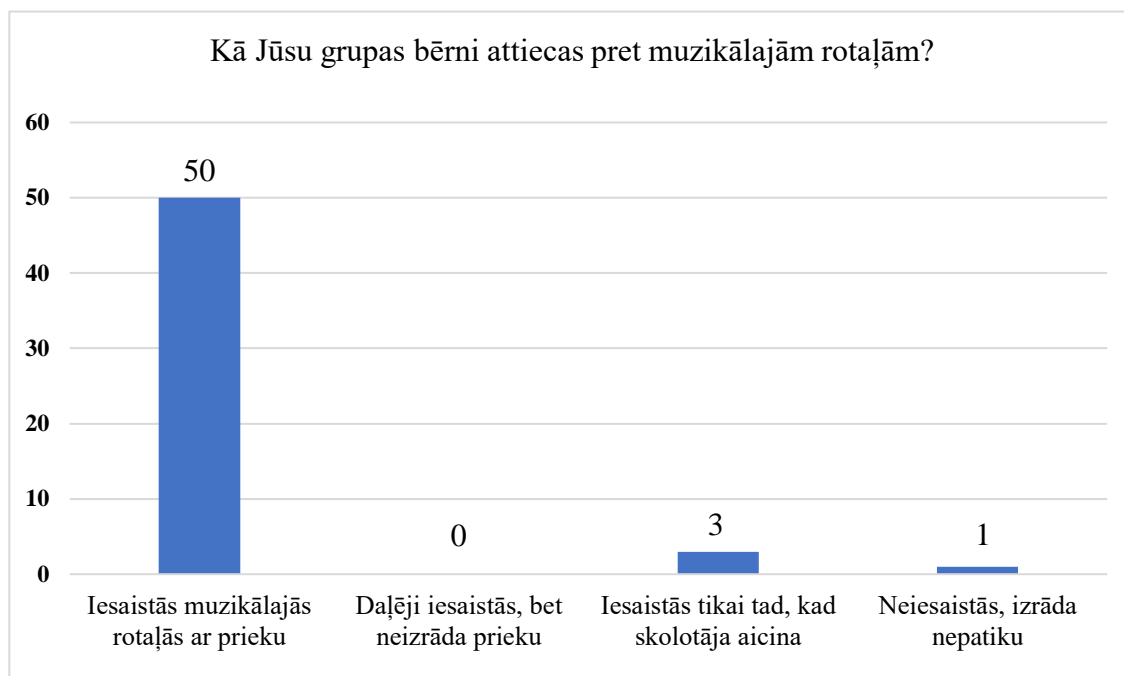
Atbildes uz šo aptaujas jautājumu darba autorei šķita ļoti iepriecinošas, jo 17 respondenti atbildēja, ka muzikālās rotaļas mācību procesā izmanto katru dienu, savukārt 29 respondenti atbildēja, ka muzikālās rotaļas izmanto bieži (vairākas reizes nedēļā). Līdz ar to, var secināt, ka muzikālās rotaļas mācību procesā tiek izmantotas

regulāri. Savukārt 5 respondenti sniedza atbildi, ka muzikālās rotaļas izmanto reti (dažas reizes mēnesī), un 3 respondenti tās izmanto tikai muzikālajās nodarbībās

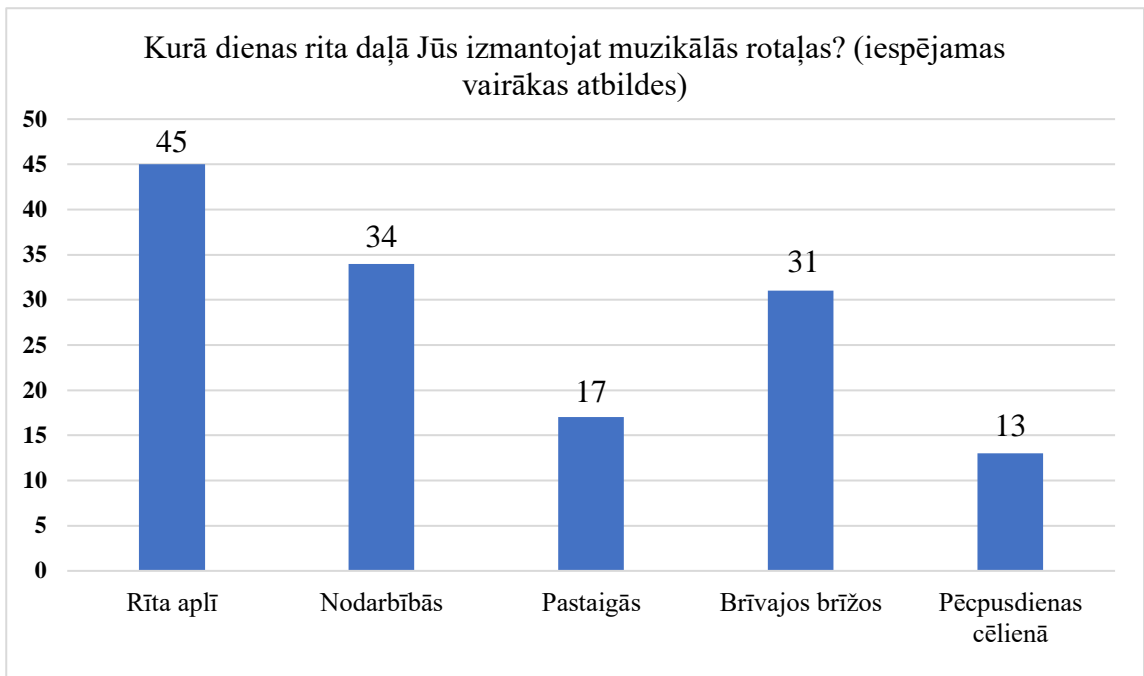
3.7. attēls. Respondentu izmantotās muzikālās rotaļas mācību procesā.

Pēc iegūtajiem datiem var secināt, ka respondenti mācību procesā visbiežāk izmanto pirkstiņu rotaļas un skaitāmpantus. Darba autore uzsaka, ka tieši šie muzikālo rotaļu veidi ir vieni no labākajiem tieši bērnu artikulācijas aparāta veicināšanai un runas attīstībai. 31 respondents mācību procesā izmanto arī rotaļas ar dziedāšanu, kas arī veicina bērna artikulācijas aparāta darbību. Retāk respondentu vidū tiek izmantotas ritma rotaļas un mūzikas klausīšanās, kā arī, tikai 22 respondenti mācību procesā izmanto artikulatīvās pasakas un 18 respondenti izmanto skandēšanas rotaļas. Darba autore secina, ka respondenti nav informēti par skandēšanas rotaļu un artikulatīvo pasaku nozīmi bērnu artikulācijas aparāta veicināšanai un runas attīstībai.

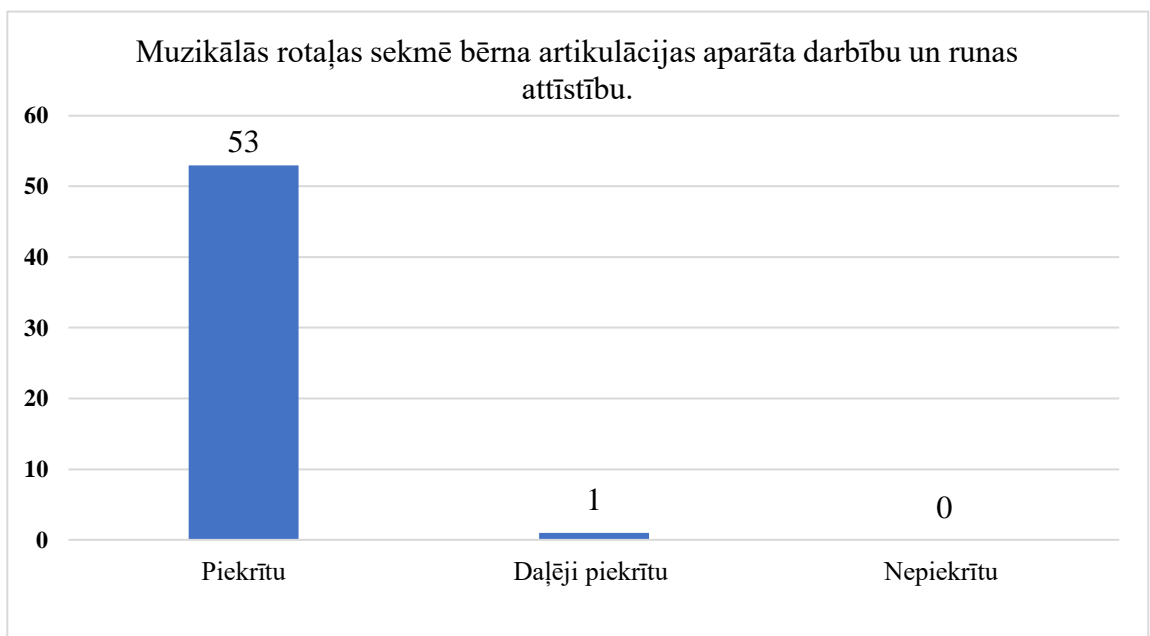
3.8. attēls. Grupas bērnu attieksme pret muzikālajās rotaļām.

Gandrīz visi respondenti, 50, atzīst, ka bērni muzikālajās rotaļās iesaistās ar prieku, kas darba autorei liek secināt, ka šie respondenti izvēlas bērnu vecumam un interesēm atbilstošas muzikālās rotaļas, arī mūzikas skolotāja veiksmīgi sadarbojas ar grupas bērniem un skolotājiem. 3 respondenti atzīst, ka bērni muzikālajās rotaļās iesaistās tikai tad, kad skolotāja aicina, savukārt, 1 respondents atzīst, ka bērni muzikālajās rotaļās neiesaistās un izrāda nepatiku. Tiem respondentiem, kuri uz šo jautājumu atbildēja, ka bērni neiesaistās vai iesaistās tikai tad, kas skolotāja aicina, darba autore uzdeva papildus jautājumu, jautājot, kāds, viņuprāt, tam varētu būt iemesls. 2 respondenti sniedza ļoti līdzīgu atbildi, ka grupā bērni iesaistās piedāvātajās muzikālajās rotaļās ar prieku un interesi, taču mūzikas nodarbībās bērni neizrāda vēlmi iesaistīties, viņuprāt, tāpēc, ka mūzikas skolotāja izvēlas bērnu vecumam un interesēm neatbilstošas rotaļas. Kā arī, 2 respondenti atzīst, ka grupā ir daži bērni, kuriem nav interese uz muzikālajām rotaļām, viņi iesaistās retāk. Darba autore secina, ka mūzikas skolotājiem ir vairāk jāpiedomā par muzikālo rotaļu pareizu izvēli, atbilstoši bērnu vecumam, interesēm, kā arī, jāpiemeklē tādas muzikālās rotaļas, lai tās ne tikai sekmētu bērnu artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību, bet arī izraisītu bērnos interesi, pozitīvas emocijas un aktīvāku vēlmi iesaistīties un darboties.

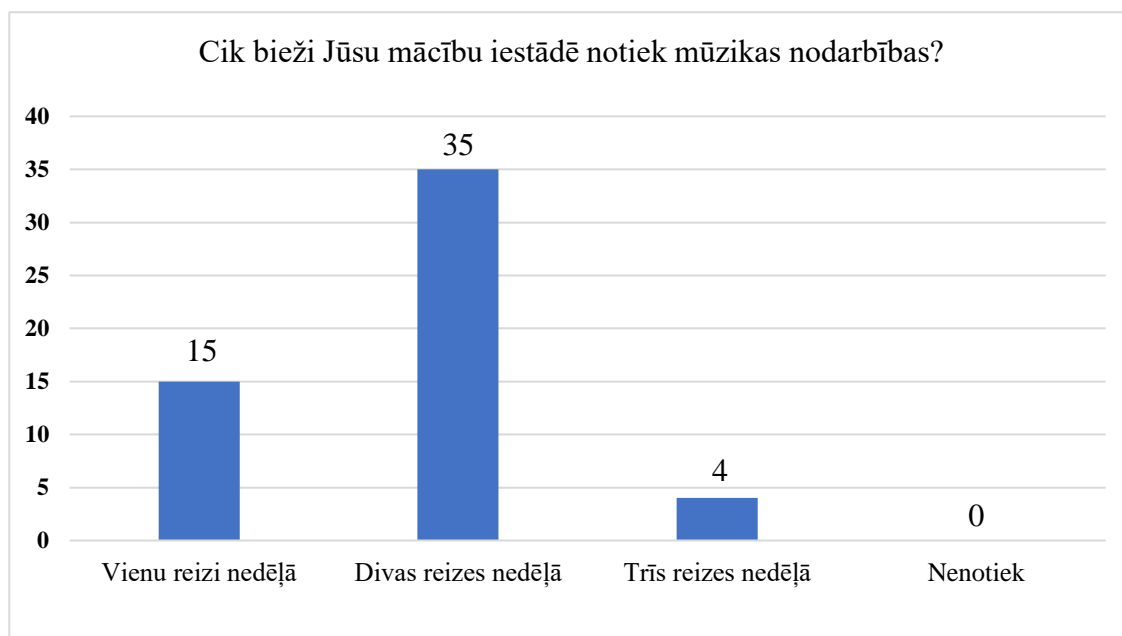
3.9. attēls. Respondentu atziņas par muzikālo rotaļu izmantošanu dienas ritā.

Pēc iegūtajiem datiem var secināt, ka muzikālās rotaļas visbiežāk respondenti izmanto tieši rīta aplī un nodarbībās. Darba autore uzskata, ka rīta aplī un nodarbībās muzikālās rotaļas var veiksmīgi pielāgot atbilstoši dienas vai mēneša tematam. 31 respondents muzikālās rotaļas izmanto arī bērnu brīvajos brīžos, ieinteresējot bērnus darboties. Savukārt, 17 respondenti muzikālās rotaļas izmanto pastaigās un 13 respondenti pēcpusdienas cēlienā. 4 respondenti izmantoja atbilžu izvēlni “cits”, un minēja, ka muzikālās rotaļas izmanto visas dienas garumā, pēc sajūtām un tādos brīžos, kad bērni paliek skaļi, lai pievērstu viņu uzmanību un koncentrētu darbam.

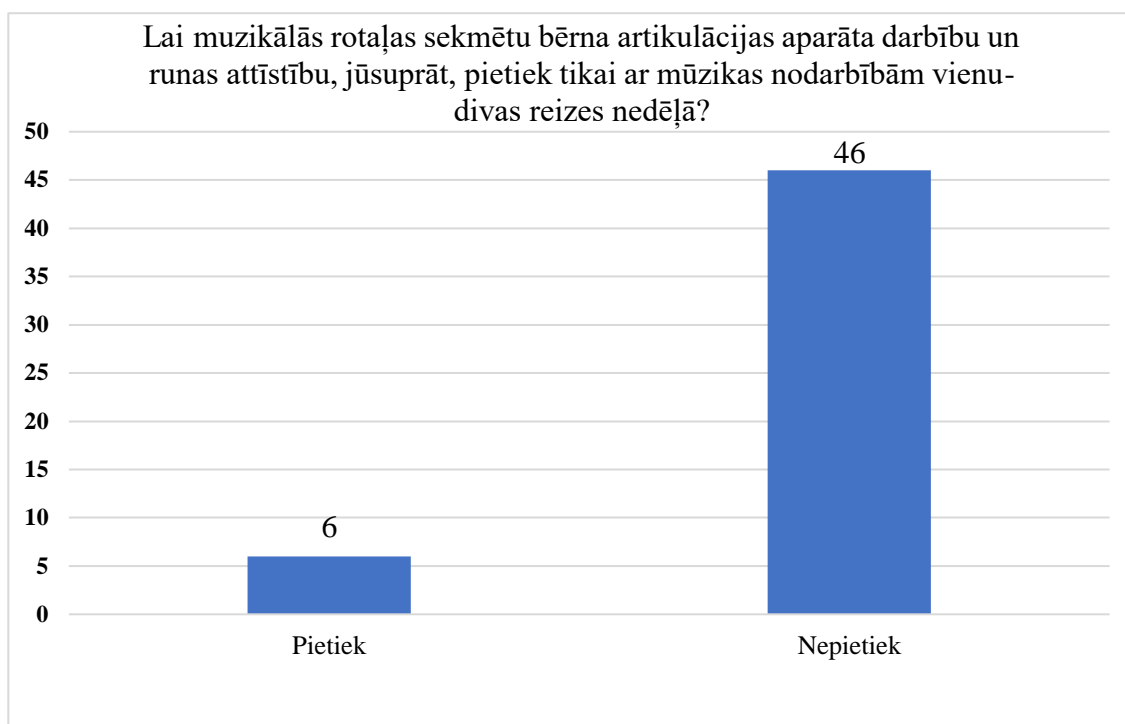
3.10. attēls. Respondentu viedoklis par to, vai muzikālās rotaļas sekmē bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību.

Gandrīz visi, 53, respondenti piekrīt tam, ka muzikālās rotaļas sekmē bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību. Darba autore uzskata, ka šie respondenti ir informēti par muzikālo rotaļu nozīmi bērna artikulācijas aparātam un runas attīstībai. Savukārt, 1 respondents daļēji piekrīt šim apgalvojumam.

3.11. attēls. Mūzikas nodarbību biežums mācību iestādē.

Pēc iegūtajiem datiem var secināt, ka visbiežāk mūzikas nodarbības mācību iestādēs notiek divas reizes nedēļā, tādu atbildi snieguši 35 respondenti. Darba autore uzskata, ka tas ir tas optimālais rādītājs, lai mūzikas nodarbības būtu vismaz divas reizes nedēļā. 15 respondenti atzīst, ka mūzikas nodarbības viņu iestādēs notiek tikai vienu reizi nedēļā. Darba autore uzskata, ka ar vienu muzikālo nodarbību nedēļā bērniem nepietiek. Savukārt, 4 respondenti atzīst, ka muzikālās rotaļas viņu iestādēs notiek trīs reizes nedēļā.

3.12. attēls. Respondentu viedoklis par muzikālo nodarbību biežumu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanai un runas attīstībai.

Vairums respondentu, 46, uzskata, ka nepietiek ar vienu- divām mūzikas nodarbībām nedēļā, lai bērnu artikulācijas aparāts un runas attīstība tiktu sekmēta veiksmīgi. Savukārt, 6 respondenti uzskata, ka pietiek ar vienu-divām mūzikas nodarbībām nedēļā. 1 respondents sniedza atbildi, ka jābūt vismaz divām-trīs mūzikas nodarbībām nedēļā, lai bērnu artikulācijas aparāts tiktu sekmēts un runa veiksmīgi attīstītos. Savukārt, 1 respondents uzskata, ka jābūt 2 mūzikas nodarbībām nedēļā obligāti un vēlams vienai sporta nodarbībai kopā ar mūzikas elementiem. Darba autore uzskata, ka arī sportu var veiksmīgi apvienot ar mūzikas elementiem, taču reti, kad sporta skolotājam ir sadarbība ar mūzikas skolotāju, kā arī, sporta skolotājiem bieži nav tādas pieredzes un zināšanas par sporta un mūzikas apvienošanu.

Kā pēdējais jautājums aptaujā bija aprakstīt, kādas ir respondentu pārdomas saistībā ar muzikālo rotaļu izmantošanu pedagoģiskajā darbā artikulācijas aparāta darbības sekmēšanā un runas attīstības veicināšanā. Respondenti izteica dažādus viedokļus, kā, piemēram, dziedot un izmantojot ritmu, bērni atrisās vairāk un efektīvāk darbojās artikulācijas aparāts. Kāds cits respondents uzskata ritmisko runu un muzikālās rotaļas par visveiksmīgāko veicinātāju iepriekš minēto jomu sekmēšanā, jo tām piemīt vārdu atkārtošana, ritmizēšana, emocionālā valoda, sižeta/teksta apspēlēšana, kuru var papildināt ar kustībām atbilstoši vārdiem. Daudzi respondenti atzina, ka muzikālās rotaļas

ir neatņemama ikdienas darba procesa sastāvdaļa pirmsskolā, taču izvēloties muzikālās rotaļas, ir jāņem vērā bērnu vecums un intereses. Daudzi respondenti minēja, ka būtisks faktors ir muzikālo rotaļu izmantošanas biežums, ka tās ir jāizmanto ne tikai mūzikas nodarbībās, bet arī ikdienas ritā, regulāri, visas dienas garumā, tādējādi arī veiksmīgāk sekmējot bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību.

Secinājumi

1. Artikulācijas aparāta un runas attīstībā svarīga nozīme ir pilnvērtīgai dzirdei jeb fonemātiskajai dzirdei. Ar tās palīdzību bērns uztver apkārtējo runu, atdarina skaņas, un kontrolē savu izrunu.
2. 3-4 gadu vecumā bērna runas aparāts ir izveidojies, fonemātiskā dzirde funkcionē, bet ne visi bērni attīstās vienādi, arī artikulācijas aparāta orgānu kustīgums bērniem var atšķirties, tāpēc bērnam ir pieļaujamas valodas un runas kļūdas- bērns var runāt neskaidri, ātri, nepilnīgi atvērt muti, samainīt skaņas vietām, kā arī artikulācija var būt neskaidra.
3. Muzikālās rotaļas ir viens no veidiem kā ne tikai ieinteresēt un iepriecināt bērnus, bet ar to palīdzību arī veiksmīgi attīstīt bērnu runu, sekmēt artikulācijas aparāta darbību.
4. Tādas muzikālās darbības kā dziedāšana, runas rotaļas, ritma rotaļas, pirkstu rotaļas, artikulatīvās pasakas, skandēšanas rotaļas u.c. vingrina un attīsta bērna fonemātisko dzirdi, uzlabo artikulācijas aparāta orgānu darbību, nostiprina mēles, lūpu un vaigu muskuļus, palielina kustību amplitūdu, vingrina pareizu skaņu izrunu, ritma izjūtu.
5. Lai veiksmīgi tiktu sekmēts bērna artikulācijas aparāts un runas attīstība, nepietiek tikai ar muzikālajām rotaļām mūzikas nodarbībās, ir svarīgi, lai arī grupu skolotājas izmantotu muzikālās rotaļas regulāri, vismaz vienu-divas rotaļas dienā.
6. Dziedot un izmantojot ritmu, bērni atraisās vairāk, kā arī efektīvāk darbojās artikulācijas aparāts.
7. Muzikālas rotaļas ir ļoti daudzveidīgas, gan bērnu interesēm un vecumam, tematiem, tās var ļoti labi pielāgot bērnu ikdienā, atbilstoši tematam, tādejādi ne tikai sekmēt bērna artikulācijas aparāta orgānu darbību, bet arī veicināt bērna runas attīstību, ritma izjūtu, valodu.
8. Muzikālās rotaļas ir neatņemama bērna ikdienas sastāvdaļa. Caur muzikālajām rotaļām bērns atraisās, vingrina skaņu izrunu, dikciju, fonemātisko dzirdi, sekmē artikulācijas aparāta darbību, attīsta runu.
9. Muzikālās rotaļas ir neaizvietošanas. Tām ir jābūt katru dienu un visas dienas garumā. Logoritmikas un mūzikas elementiem jābūt ikdienai.
10. Darba hipotēze: “Regulāri izmantojot bērna vecumam un interesēm daudzveidīgas muzikālās rotaļas, tiks sekmēta bērna artikulācijas aparāta darbība.”, ir apstiprinājusies, ko pierāda veiktā pētījuma rezultāti.

Ieteikumi skolotājiem

1. Regulāri izmantot muzikālās rotaļas bērnu ikdienas ritā, ne tikai mūzikas nodarbībās, bet arī grupu nodarbībās, bērnu brīvajā laikā, lai bērnos veicinātu lielāku interesi iesaistīties, tādējādi arī labāk tiks sekmēts bērnu artikulācijas aparāts, runas attīstība.
2. Izvēlēties un izmantot bērnu vecumam un interesēm atbilstošas muzikālās rotaļas, lai bērniem būtu interese tajās piedalīties.
3. Sadarboties ar mūzikas skolotāju un logopēdu, jautāt viņiem ieteikumus, aicināt padalīties ar dažādām muzikālajām rotaļām, artikulācijas vingrinājumiem, rotaļām, pasakām u.c. materiāliem, tādējādi, veidojot metodisko materiālu bāzi.
4. Rīkot pedagogu starpā pieredzes apmaiņas, kurā kolēģi var dalīties ar labās prakses piemēriem, kādas muzikālās rotaļas sekmē bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību.
5. Aicināt iestādes logopēdu uz sadarbību, lai logopēds vismaz vienu reizi nedēļā novada logopēdisko nodarbību visai grupai, izmantojot daudzveidīgus artikulācijas aparāta vingrinājumus, muzikālās rotaļas un citas aktivitātes artikulācijas aparāta orgānu sekmēšanai un runas attīstībai, kuru laikā arī grupas skolotājam būs iespēja smelties idejas un pielietot tās savās nodarbībās.

Literatūras un avotu saraksts

1. Achilova, S. (2022). *The role of the motor analyzer in the development of speech activity in preschool children*. European international journal of multidisciplinary research and management studies, 2(09), 9-14.
2. Adamsa, I., Struka, V., Karusa-Tilmane, M. (2000). *Miofunkcionālie vingrinājumi pareizas runas veidošanai*. Apgāds Rasa ABC.
3. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata.
4. Alekse, I. (2003). *Runātprasme*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
5. Bāra, A. (2016) *Runā ar mani, māmiņ!*. Rīga: Zvaigzne ABC.
6. Beļickis, I., Blūma, D., Kože, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
7. Bičuka, M., Grasmāne, S., Pāgraba, N. (2003). *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
8. Blašković, J., Kuliš, A. (2017). *Preschool children's reactions to active music listening through movement, visual arts and verbal expression*. Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje 19.Sp. Ed. 3.
9. Boša, R. (1999) *Bērnu runas aktivizēšana bērnudārzā*. Rīga: Mācību apgāds NT.
10. Brice, B. (2011). *Skaņu pasakas un ritma rotaļas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
11. Brice, B. (2013). *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
12. Brice, B. (2016). *Pirkstiņu rotaļas*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
13. Brice, B. (2018). *Skaņu spēles*. Dziesmas un rotaļas pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem. Rīga: Izdevniecība RaKa.
14. Brice, M. (2021). *Pirmsskolas mūzikas skolotāja rokasgrāmata*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
15. Brice, M. (2022). *Pirmsskolas mūzikas skolotāja rokasgrāmata*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
16. Dinsberga, I. (2022). *Logopēdiskās pasakas*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
17. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007). *Rotaļa- bērna dzīvesveids*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
18. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi.
19. Griģe, G. (2023). *Muzikālās rotaļas*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
20. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, L. (2002). *Sociālais pedagogs un bērns ar valodas sistēmas traucējumiem*. Rīga: Rasa ABC.
21. Keniga, Dž. (2022). *Muzikālais mazulis*. Rīga: Latvijas Mediji.

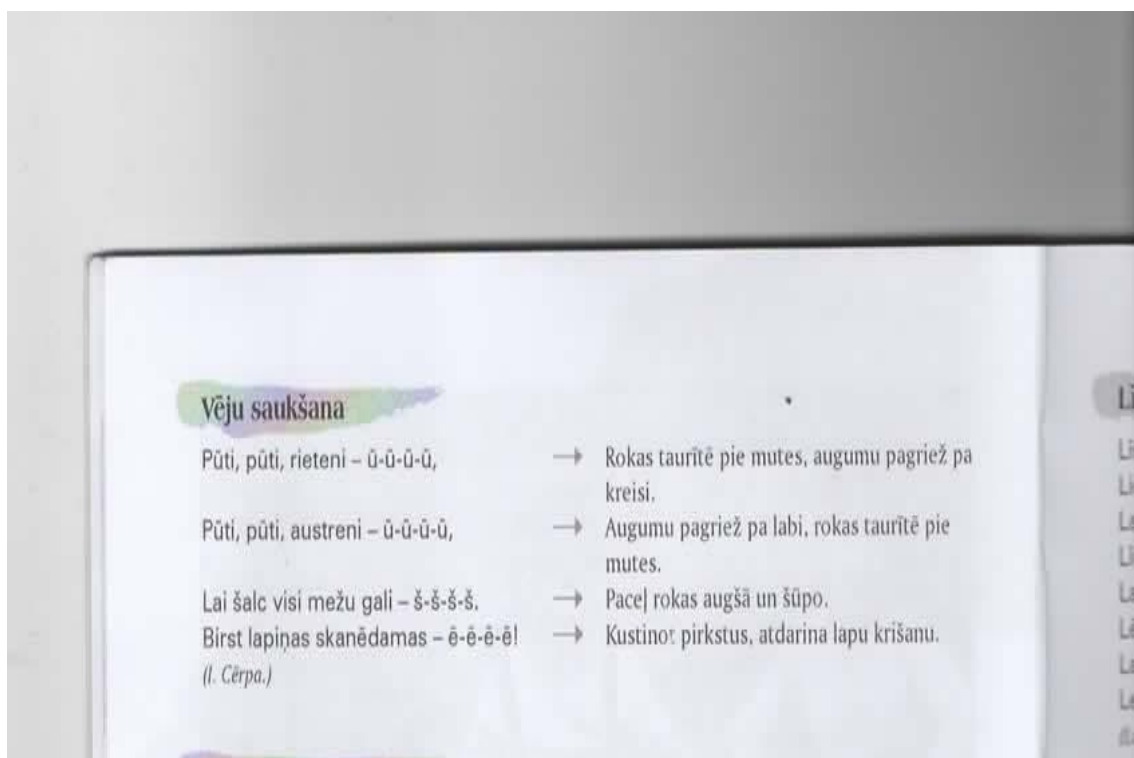
22. Kramiņš, E. (2005). *Runas prasme saziņā*. Rīga: Biznesa augstskola Turība.
23. Lasmane, L. (2012). *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
24. Markus D. (2003). *Bērņa valoda: no pirmā kļiedziņa līdz pasakai*. Rīga: Rasa ABC.
25. Mārtinsons, K., Pipere, A., Kamerāde, D. (2011). *Pētniecības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
26. Mcilroy, T. (2023). *11 great benefits of singing in early childhood*. Pieejams: <https://empoweredparents.co/benefits-of-singing-in-early-childhood/> (Skatīts 26.05.2023.)
27. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
28. Miltiņa, I. (2008). *Skolotāja logopēda darba tape*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
29. Okolovska, D. (1997) *Vārdu pa vārdam!* Rīga: Izdevniecība RaKa.
30. Tūbele, S. (2019). *Valodas traucējumu novērtēšana*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
31. Zariņš, D. (2003). *Mūzikas pedagogijas pamati*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
32. Zelmenis, V. (2000) *Pedagogijas pamati*. Rīga: Izdevniecība RaKa.
33. Айзина, Т. (2021). *Пальчиковые игры как способ развития речи детей раннего возраста*. Рекомендовано к изданию редакционно-издательским советом Педагогического института НИУ «БелГУ».
34. Анищенко, Е. (2021). *Артикуляционная гимнастика для развития речи дошкольников*. Издательство: АСТ.
35. Антонова, Г., Смирнова, Т., Максимова, Л. (2022). *Пальчиковые игры в развитии ребенка*. Чебоксары: Общество с ограниченной ответственностью "Центр научного сотрудничества "Интерактив плюс".
36. Бабкина, С., Зюзюкина, Г., Путилина, Г. (2021). *Речевые игры*. Чебоксары: Общество с ограниченной ответственностью "Центр научного сотрудничества "Интерактив плюс" .
37. Баркова, И., Аносова, Н., Токмачева, В. (2015). *Пальчиковый игротренинг как средство развития речи детей*. Региональная онлайн-конференция «Педагогические инновации: от теории к практике».
38. Жибоедова, С., Денисенко, Л. (2020). *Развитие речи в младшем дошкольном возрасте игровой деятельностью*. Чебоксары: Общество с ограниченной ответственностью "Центр научного сотрудничества "Интерактив плюс".
39. Загирова, З. (2020). *Пальчиковые игры в развитии активной речи детей третьего года жизни*. Научный журнал NovaUm. Ru.
40. Киселёва, М. (2019). *Артикуляционная гимнастика как основа правильного звукопроизношения (из опыта работы)*. Вестник.

41. Козулина, Т., Шебохоева, В., Большедворский, Ю. (2021). *Развивающие музыкальные игры*. ББК 74.00 я43 О 23 : 32.
42. Мешавкина, О. (2017). *Развитие речи дошкольников через разные виды музыкальной деятельности*. ББК 74.100 я43 А 43.
43. Микляева, Ю. (2010). *Логопедический массаж и гимнастика : работа над звукопроизношением*. Издательство: Айрис-Пресс.
44. Немченко, Е. (2015). *Развитие речи детей 3-4 лет*. Pieejams: <http://www.xn--28-jlc6c.xn--p1ai/wp-content/uploads/2015/10/%D0%A0%D0%B5%D1%87%D1%8C-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%B9-3-4-%D0%BB%D0%B5%D1%82.pdf> (Skatīts 29.03.2023.)
45. Плетникова, О. (2020). *Игры-упражнения для проведения артикуляционной гимнастики*. Актуальные исследования, 72.
46. Сидорова, О. (2021). *Музыкальные игры для детей младшего дошкольного возраста*. Муниципальное автономное дошкольное образовательное учреждение Белоярского района «Детский сад комбинированного вида «Снегирек» г. Белоярский».
47. Танцюра, С., Васильева, И. (2020). *Артикуляционные сказки для детей 3-7 лет*. Издательство: Сфера.
48. Тюряпина, Н. (2019). *Использование речевых игр для развития речи дошкольников*. Инновационная наука.
49. Федичкина, О. (2017). *Музыкально-ритмические игры, способствующие формированию творческой инициативы дошкольников*. Pieejams: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/muzykalno-ritmicheskoe-zanyatie/2017/10/01/muzykalno-ritmicheskie-igry> (Skatīts 26.05.2023.)
50. Филичева, Т, Чевелева, Н., Чиркина, Г. (1989). *Основы логопедии*. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. - М.: Просвещение.
51. Флерова, Ж. (2006). *Логопедия*. Издательство: Феникс.
52. Чумаченко, Е., Ломоносова, З., Старченко, Т. (2022). *Применение сказкотерапии в работе по развитию артикуляционной моторики у детей с тяжелыми нарушениями речи*. Актуальные исследования, 101.
53. Юсупова, Г. (2021). *Особенности речевого развития детей младшего дошкольного возраста*. Pieejams: <https://s-ba.ru/conf-posts-2021-12/tpost/s60s9kkxv1-osobennosti-rechevogo-razvitiya-detei-ml> (Skatīts 01.04.2022.)

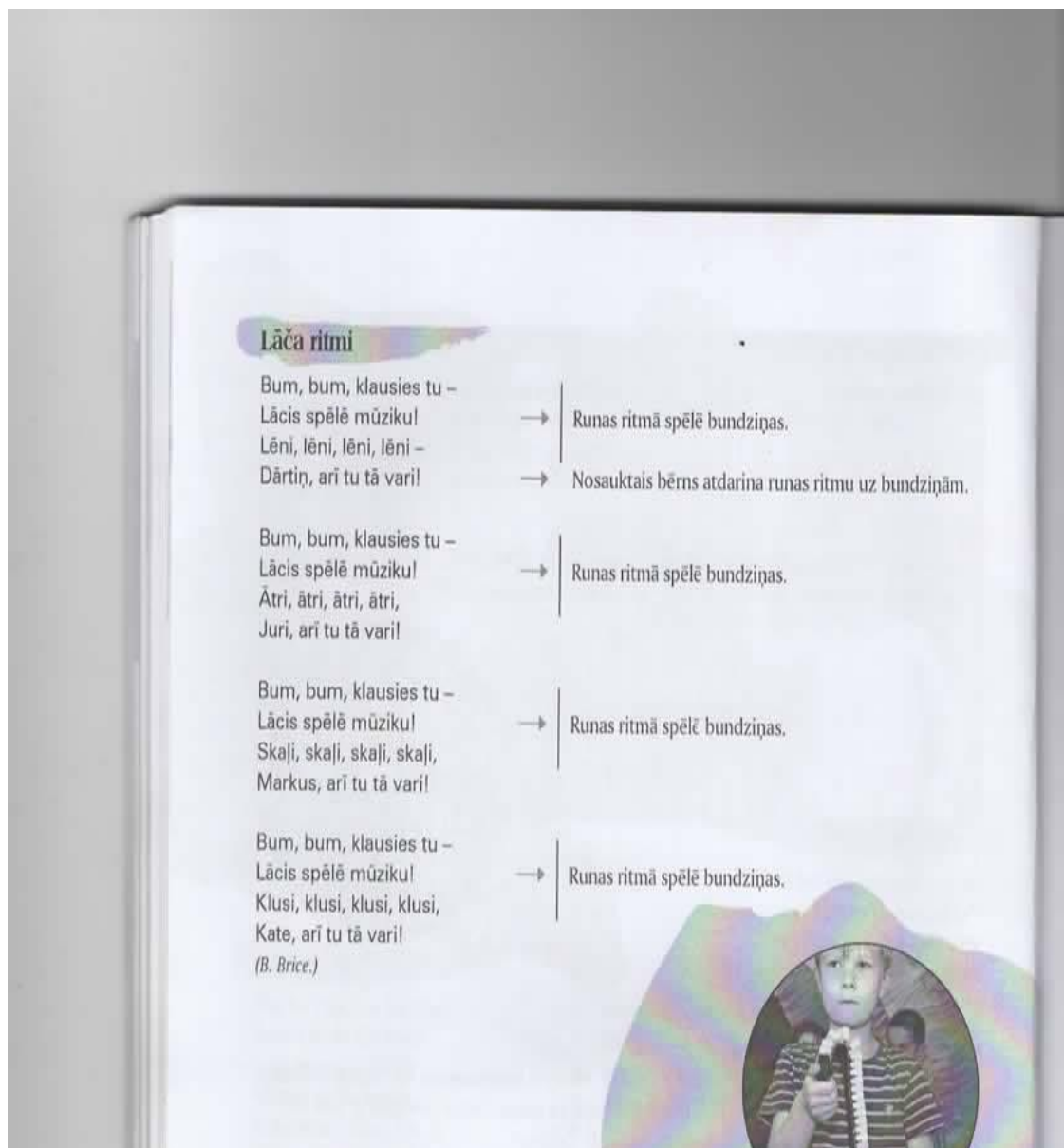
54. Яковлева, И., Комаревцева, А., Новикова, О. (2016). *Артикуляционные сказки в коррекции нарушений речи*. Новая наука: современное состояние и пути развития.

Pielikumi

1. pielikums. Pirkstiņu rotaļa “Vēju saukšana” no B. Brices grāmatas “Pirkstiņu rotaļas”

2. pielikums. Skandēšanas rotaļa “Lāča ritmi” no B. Brices grāmatas “Pirkstiņu rotaļas”

3. pielikums. Dziesma ar kustībām “Rudenim- labrīt!” no B. Brices grāmatas
 “Pirmsskolas mūzikas skolotāja rokasgrāmata”

Rudenim – labrīt!

I. Berga

1. Ar vie-nu kā-ju lek - šu ru-de - nī, ar ot-ru kā-ju lek - šu ru-de - nī,
 Vie-nu ro-ku snieg-šu ru-de-nim, un ot-ru ro-ku snieg-šu ru-de- nim,

6 le - so - ļo - šu jaut - ri ru-de-nī ar sa-viem drau-giem mī - ģiem. Vē-ji pūš lai mū-su
 Pa-cel-šu es plauks-tās ru-de-ni un pa-lai - dī - šu va - ļā.

11 ru - de - nī un mā - ko - ņi peld mū - su ru - de - nī,

14 La-pas krīt lai mū - su ru - de - nī un bēr - ni sauc: "Lab - rīt!"

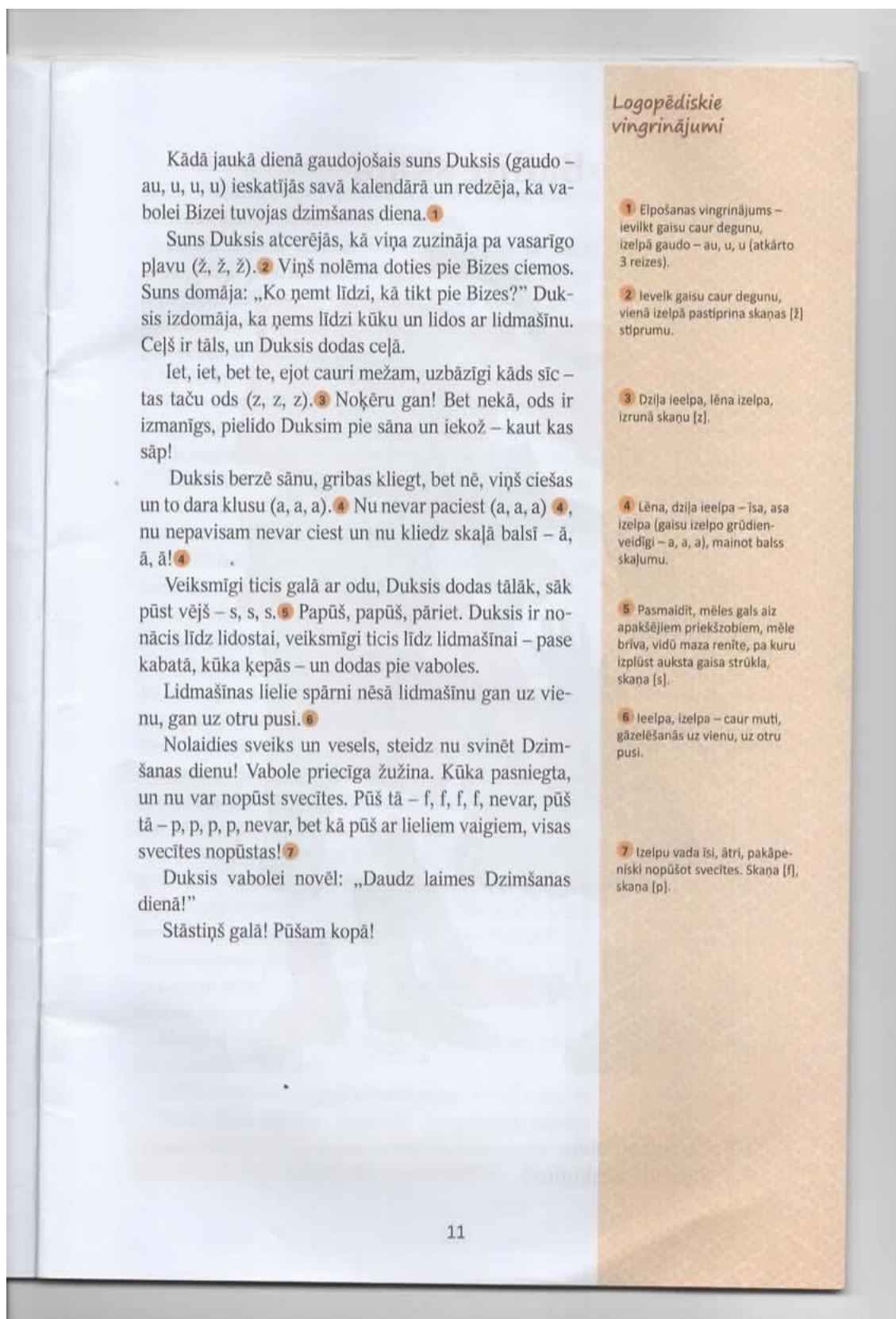
Nepieciešams: spilventiņš (vai rotaļlieta – atbilstoši nodarbības specifikācijai). Izvēlēto priekšmetu noliek zemē sev priekšā.

Rotaļas norise.

1. Ar vienu kāju lekšu rudenī, *lec uz vienas kājas*
 Ar otru kāju lekšu rudenī, *lec uz otras kājas*
 Iesojošu jautri rudenī *soļo uz vietas*
 Ar saviem draugiem mīļiem. *rokas izpleš un ieliek sānos*
 Starpspēlē soļo apkārt savam spilventiņam, rokas sānos.
2. Vienu roku sniegšu rudenim, *pieliecas un pieskaras ar vienu roku spilventiņam*
 Un otru roku sniegšu rudenim, *pieliecas un pieskaras ar otru roku spilventiņam*
 Pacelšu es plaukstās rudenī *saliek plaukstas kopā un ceļ augšā virs galvas*
 Un palaidīšu vaļā. *izpleš rokas uz sāniem*
 Starpspēlē soļo apkārt savam spilventiņam, rokas sānos.
3. Vēji pūš lai mūsu rudenī,
 Un mākoņi peld mūsu rudenī, *rokas paceltas virs galvas, šūpo uz abām pusēm*
 Lapas krīt lai mūsu rudenī *rokas izstieptas uz priekšu, lēnām pietupstas*
 Un bērni sauc: "Labrīt!" *palecas un sauc: "Labrīt!"*

4. pielikums. Artikulatīvā un skaņu pasaka: “Duksis dodas ciemos pie vaboles Bizes” no

I. Dinsbergas grāmatas “Logopēdiskās pasakas”

5. pielikums. Muzikālā rotaļa: “Kopā jautri ejam mēs” no G. Griģes grāmatas
 “Muzikālās rotaļas”

KOPĀ JAUTRI EJAM MĒS

G. Griģe

F C

Ko-pā jaut-ri e-jam mēs, o-ho, o-ho-ho! Uz-de-vums kāds no-de-rēs, o-ho, o-ho-ho!

5 B C F B C F

Pui - ši ap - kārt ap - lim skrien,	mei - te - nēm kāds pie - tu - piens.
Mei - te - nes lai ap - kārt skrien,	zē - niem šo - reiz pie - tu - piens.
Pa - lē - cie - nu de - jo - jam,	bei - gūs kā - jas pie - si - tam.
Ga - lo - pā mēs aiz - le - cam,	ro - kas va - jā ne - lai - žam.
Ap - stā - ja - mies, plauk - šķi - nām	un uz vie - tas so - jo - jam.

7 B C Dm Gm C F C

Uz-ma - nī - bu, ga - ta - vī - bu, iz - da - rīs ik - viens! (Bērni izpilda uzdevumu.)

10 F B F B C F

Rotaļas apraksts.

Bērni sastājas aplī šādi: meitene, zēns, meitene, zēns. Viņi sadod rokas un iet pa dejas ceļu ar dziesmu: “Kopā jautri ejam mēs...” Pēc katra dziesmas panta bērni mūzikas pavadībā izpilda dziesmas tekstā izskanējušos uzdevumus.

Dziesmas atkārtojumā maina kustības virzienu – iet un uzdevumus veic pret dejas ceļu.

6. pielikums. Dziesma ar kustībām- “Lietus” no B. Brices grāmatas “Pirkstiņu rotaļas”

Lietus B. Brice

Lau-kā list lie-tu-tiņš, pil-pil-pil-pil. Lau-kā list lie-tu-tiņš, pik-pik-pik-pik.

No-gran-da pār-kons, dun-dun-dun-dun! Vi-zē-ja zi-bens, zib-zib-zib-zib!

Aiz-gā-ja pār-kons, aiz-gā-ja zi-bens, uz-plau-ka de-be-sīs va-ra-vīk-snef!

1. Laukā list lietutiņš, →
Pil-pil-pil-pil, →
Laukā list lietutiņš, →
Pik-pik-pik-pik. →
Ātrām pirkstu kustībām atdarina lietutiņu.
2. Nogranda pērkons, →
Dun-dun-dun-dun. →
Dziedot zilbes “dun-dun”, bērni tup uz ceļgaliem,
ar plaukstām rībina pa grīdu.
3. Vizēja zibens, →
Zib-zib-zib-zib. →
Bērni tup uz ceļgaliem, ar roku kustībām
atdarina zibens zigzagus.
4. Aizgāja pērkons, →
Aizgāja zibens, →
Uzplauka debesīs →
Varavīksne. →
Bērni pieceļas, dziedot vārdu “uzplauka”, ar abām
rokām paralēli veic virs galvas pusapļa loku.

121

6. pielikums. Muzikālā rotaļa ar kustībām un dziedāšanu – “Vaļā- ciet!” no B. Brices grāmatas “Skaņu spēles”

Vaļā- ciet!

B. Brice

Va-ļā-ciet, va-ļā-ciet, kli-pu, kla-pu klap! Va-ļā-ciet, va-ļā-ciet, kli-pu, kla-pu klap!

9
Tip, tip, tip, tip, pa - skrie - nam, pa - skrie - nam, pa - skrie - nam;

13
tip, tip, tip, tip, pa - skrie - nam un tad stop!

Rotaļas dalībnieku vecums no 4 gadiem.

Rotaļas norise.
Bērni stāv aplī un dziedot izpilda kustības – atver, aizver acis un 3 reizes sasit plaukstu.
Dziesmas otrajā daļā dejo tecīgus soli, rokas sānos; beigās 3 reizes sasit plaukstu.

Turpinot rotaļu varianti:

- plaukstu pie ausīm – “vaļā – ciet”;
- savelk pirkstus dūrītēs, tad iztaisno;
- saliek kopā kāju pirkstgalus, tad, grozot pēdas, izvērš pirkstgalus uz ārpusi.

142

8. pielikums. Aptauja pirmsskolas skolotājiem

Labdien! Esmu Latvijas Universitātes pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes programmas "Sākumizglītības skolotājs" 5. kursa studente. Bakalaura darba ietvaros veicu pētījumu par 3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšanu muzikālajā rotaļdarbībā.

Aptauju aicinu izpildīt kolēģus, kuriem ir pieredze darbā ar šāda vecuma bērniem. Aptauja ir anonīma, iegūtie dati tiks izmantoti apkopotā veidā pētījuma ietvaros. Aptaujas aizpildīšanas laiks aptuveni 5 minūtes. Paldies par atsaucību!

1. Cik liela ir Jūsu pedagoģiskā darba pieredze ar 3-4 gadus veciem bērniem?
 - mazāk par 1 gadu
 - 1-3 gadi
 - 4-10 gadi
 - 11-20 gadi
 - 21-30 gadi
 - 31 gads un lielāka
2. Cik bieži mācību procesā Jūs izmantojat muzikālās rotaļas?
 - Katru dienu
 - Bieži (vairākas reizes nedēļā)
 - Reti (dažas reizes mēnesī)
 - Tikai muzikālajās nodarbībās
 - Neizmantoju
3. Kādas muzikālās rotaļas Jūs izmantojat mācību procesā? (iespējamās vairākas atbildes)
 - Rotaļas ar dziedāšanu
 - Pirkstiņu rotaļas
 - Skaitāmpantus
 - Ritma rotaļas
 - Skandēšanas rotaļas
 - Mūzikas klausīšanos
 - Artikulatīvās pasakas
 - Cits _____

4. Kā Jūsu grupas bērni attiecas pret muzikālajām rotaļām?

- Iesaistās muzikālajās rotaļās ar prieku
- Daļēji iesaistās, bet neizrāda prieku
- Iesaistās tikai tad, kad skolotāja aicina
- Neiesaistās, izrāda nepatiku
- Cits _____

5. Ja uz iepriekšējo jautājumu Jūs atbildējāt, ka bērni muzikālajās rotaļās neiesaistās un izrāda nepatiku, kāds, jūsuprāt, tam ir iemesls?

6. Kurā dienas rita daļā Jūs izmantojat muzikālās rotaļas? (iespējamās vairākas atbildes)

- Rīta aplī
- Nodarbībās
- Pastaigās
- Brīvajos brīžos
- Pēcpusdienas cēlienā
- Cits _____

7. Muzikālās rotaļas sekmē bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību.

- Piekrītu
- Daļēji piekrītu
- Nepiekrītu

8. Cik bieži Jūsu mācību iestādē notiek mūzikas nodarbības?

- Vienu reizi nedēļā
- Divas reizes nedēļā
- Trīs reizes nedēļā
- Nenotiek

9. Lai muzikālās rotaļas sekmētu bērna artikulācijas aparāta darbību un runas attīstību, jūsuprāt, pietiek tikai ar mūzikas nodarbībām vienu- divas reizes nedēļā?

- Pietiek

Nepietiek

Cits _____

10. Aprakstiet, kādas ir jūsu pārdomas saistībā ar muzikālo rotaļu izmantošanu pedagoģiskajā darbā artikulācijas aparāta darbības sekmēšanā un runas attīstības veicināšanā.

Bakalaura darbs “3-4 gadus vecu bērnu artikulācijas aparāta darbības sekmēšana muzikālajā rotaļdarbībā” izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Aleksandra Jeļisejeva

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Mg. paed., Baiba Brice
(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

2023. gada rudens semestris